

UiO : **Det juridiske fakultet**

Uttak av foreldrepenger

Utfordringer og forenklingsmuligheter

Kandidatnummer: 724

Leveringsfrist: 25.11.2014

Antall ord: 17 760

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING.....	1
1.1	Aktualitet.....	1
1.2	Oppdeling og avgrensning	1
1.3	Problemstilling	1
1.4	Rettskildebildet.....	1
1.4.1	Folketrygdloven	1
1.4.2	Rettspraksis	3
1.4.3	Forarbeider	3
1.4.4	Forvaltningspraksis	3
1.4.5	Litteratur	4
1.4.6	Reelle hensyn	4
2	GJELDENDE RETT.....	6
2.1	Folketrygdlovens kapittel 14	6
2.1.1	Formål	6
2.1.2	Medlemskap	7
2.2	Generelt om foreldrepengereglene	7
2.3	Uttaksreglene i folketrygdloven kapittel 14	9
2.3.1	Generelle vilkår for uttak av foreldrepenger.....	12
2.3.2	Fleksibelt uttak.....	17
2.4	Tredeling av foreldrepengeperioden	25
2.4.1	Vilkår for uttak av kvotene etter § 14-12 første ledd.....	26
2.4.2	Mødrekvoten	26
2.4.3	Fedrekvoten.....	28
2.5	Generelle vilkår for fars rett til foreldrepenger	30
2.6	Bare mor.....	31
2.6.1	Bare mor har opptjent rett	31
2.6.2	Mor har aleneomsorg	31
2.7	Bare far.....	31
2.7.1	Bare far har opptjent rett	31
2.7.2	Far har aleneomsorg.....	32
2.8	Fars omsorgspermisjon rett etter fødsel	33
3	UTFORDRINGENE OG FORENKLINGER AV DAGENS UTTAKSREGLER? ..	34
3.1	Den tidligere regjeringens forslag til forenklinger.....	35
3.1.1	Forslag om fleksibelt uttak av foreldrepenger	36

3.1.2	Meld. St. 6 (2010-2011).....	39
3.2	Den nåværende regjeringens forslag til forenklinger.....	39
3.2.1	Utvidet unntaksordning.....	39
3.2.2	Regjeringen Solbergs forenkling for studenter.....	42
3.3	Hvordan fungerer uttaket i Sverige?.....	42
3.3.1	Selvbetjening.....	42
3.3.2	Hvordan kan stønaden tas ut?.....	43
3.3.3	Omsorgspermisjon.....	44
3.4	Oppsummering.....	44
4	AVSLUTTENDE BEMERKNINGER.....	45
4.1	Veiledningsplikten.....	45
4.2	Stadige endringer.....	45
4.3	Hvorfor har forenklingene uteblitt?.....	46
4.3.1	Et lite blick på hensynet til likestilling.....	47
4.4	Konklusjon.....	48
	Litteraturliste.....	49

1 Innledning

1.1 Aktualitet

De aller fleste medlemmer av trygden vil bli berørt av Folketrygdlovens¹ kapittel 14 i løpet av livet. Kapitlet gir rett til stønad dersom man blir foreldre, men hvordan uttaket av stønaden skal gjennomføres kan oppfattes som vanskelig for mange. Reglene kan virke kompliserte, og informasjonen rundt er ofte lite tilgjengelig. Samtidig er disse reglene dynamiske, da de forandrer seg med jevne mellomrom. De påvirkes av tiden vi lever i, og samfunnets syn på alt fra likestilling til forenkling.

Reglene om foreldrepenger endres også ofte i tråd med regjeringsskifter. Under stortingsvalget høsten 2013, gikk Norge fra å ha hatt en rødgrønn regjering i åtte år, til å få en blå-blå regjering. Dette skiftet har bidratt til endringer som kan sies å være ganske radikale, sett i ”likestillingens navn”, hvilket jeg kommer tilbake til.

1.2 Oppdeling og avgrensning

I kapittel to skal jeg først se på hele foreldrepengereordningen i folketrygdloven. Deretter tar jeg for meg reglene om hvordan uttaket av foreldrepengeperioden gjennomføres. I kapittel tre vil jeg diskutere eventuelle utfordringer ved uttaket, samt se på potensielle forenklinger av uttaksreglene. Kapittel fire består av avsluttende refleksjoner med en oppsummerende karakter.

Jeg har valgt å avgrense oppgaven til uttaksreglene i ftrl. kapittel 14, samtidig forholder jeg meg til reglene om fødsel av ett levende barn. Dermed vil beregningsreglene samt uttaksreglene knyttet til dødfødsel, adopsjon og flerbarnsfødsler falle utenfor.

1.3 Problemstilling

Problemer som følge av foreldrepengereuttaket forekommer ofte. En av grunnene til dette er at uttaksreglene i foreldrepengereordningen kan være kompliserte. Jeg skal i hovedsak drøfte hvordan reglene fungerer, med vekt på om de eventuelt kan forenkles.

1.4 Rettskildebildet

1.4.1 Folketrygdloven

Folketrygdloven er en av landets mest sentrale lover, 1/3 av statsbudsjettet går årlig til utgiftsdekning av rettighetene loven medfører. En million nordmenn mottar i dag ytelser etter folke-

¹ Lov om folketrygd av 28.2.1997 nr. 19(Folketrygdloven(ftrl.))

trygdloven som sin viktigste kilde til inntekt, og loven inneholder de aller fleste økonomiske kompensasjonssystemene til den norske befolkningen. Folketrygdloven er stadig i utvikling, da reglene i stor grad innebærer en realisering av politikken som til enhver tid føres. Hele 25 prosent av all lovgivning som blir foretatt, enten som lovendringer eller som nye lover, gjelder trygd.²

Når forvaltningen utleder rettigheter fra folketrygdloven er den mer eller mindre lovbunden ved at det frie skjønnet blir begrenset ved utøvelse av lovens rettigheter. Her skiller folketrygdens statlige ytelser seg fra kommunens sosiale ytelser, da kommunen skal utøve skjønn i utmålingen av stønader til utgiftssikring.

Reglene i folketrygdloven tolkes på samme måte som andre norske lover. Man tar utgangspunkt i den naturlige språklige forståelse, men denne loven er i sterk grad en realisering av politikken. Derfor er det spesielt viktig med en lojal lovtolkning. Det er Stortinget som har bevilgningsmyndigheten, og en utvidende tolkning av rettighetsregler kan stride mot dette prinsippet dersom man fraviker ordlyden. På den annen side kan en innskrenkende lovtolkning av rettighetsreglene begrense borgernes rettigheter, som igjen kan komme i konflikt med lex superior- eller legalitetsprinsippet.³

Siden folketrygdloven er en rettighetslov, er det viktig med en høy grad av rettssikkerhet. Derfor er det innført et totrinns klagesystem for trygdesaker. Det er opprettet en regional klageinstans for NAV der påklagede vedtak fra NAV Lokalt og NAV Forvaltning behandles. Vedtak fattet av NAV Klageinstans kan igjen ankes inn for Trygderetten dersom tvisten omhandler folketrygdloven som lovgrunnlag. Folketrygdloven faller inn under trygderettens kompetanse etter trygderettslovens⁴ § 1 litra a.

Kapittel 14 om foreldrepenger er det eneste kapittelet i folketrygdloven som er underlagt Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets ansvarsområde⁵. Dette er et omfattende område å være ansvarlig for, fordi kapittelet er under konstant utvikling da det ligger mye politikk bak reglene.

² Kjøenstad, (2009) side 45

³ Kjøenstad, (2009) side 45

⁴ Lov om anke til trygderetten av 16. desember 1966 nr.9 (trygderettsloven(trrl.))

⁵ Heretter BLD

1.4.2 Rettspraksis

Høyesterettspraksis er den tyngste rettskilden vi har etter lovteksten, men det er begrenset med praksis på trygderettens område. På foreldrepengeområdet eksisterer det ingen dommer fra Høyesterett.

Fra Lagmannsretten er det kun avsagt et fåtall dommer om foreldrepenger, og dommene derfra ”tillegges en viss rettskildevikt”⁶. Trygderetten derimot, avgir mange kjennelser⁷ hvert år på dette området. Trygderetten er et eget domstolliknende forvaltningsorgan⁸, som på trinnhøyde med Tingretten tar for seg ankesaker fra NAV Klageinstans. Siden dette er et organ som spesialiserer seg på trygdesaker, har Trygderetten høyere kompetanse på rettsområdet. Derfor har høyesterett høyere terskel for å fravike Trygderettens avgjørelser i motsetning til Tingrettens avgjørelser. Dette ser man fordi prøvingsintensiteten av Trygderettens kjennelser er lavere. I Rt. 1995 s. 54, ble det uttalt om Trygderettens praksis at ”den langvarige, omfattende og konsekvente forvaltningspraksis som her foreligger, må i seg selv tillegges betydelig vekt ved fortolkningen”. Dette ble det også lagt vekt på i de etterfølgende dommene Rt. 2000 s. 220 og Rt. 2000 s. 1028.

Det er en pågående debatt om hvor stor rettskildevikt Trygderetten egentlig har, men når det gjelder foreldrepenger er det i Trygderetten den avklarende praksisen foreligger. Jeg velger derfor å tillegge den stor vekt i denne oppgaven.

1.4.3 Forarbeider

Forarbeidene til reglene om foreldrepenger må tillegges stor vekt da de i stor grad uttrykker lovgivers vilje, samt forklaringer på hvordan reglene i mange tilfeller skal brukes. Dette gjelder spesielt for folketrygdloven av 1997, mens tidligere forarbeider ikke veier like tungt.⁹ Jeg har valgt å legge mye vekt på forarbeidene, fordi det er her jeg har funnet mye av den relevante informasjonen til oppgaven.

1.4.4 Forvaltningspraksis

NAV sitter på store mengder av forvaltningspraksis som omhandler foreldrepengene, men denne er lite tilgjengelig. Derfor kommer det meste av informasjonen til uttrykk i rundskriv fra Arbeids- og velferdsdirektoratet. Rundskrivene er en del av instruksjonsmyndigheten til forvaltningen, og er bindende for NAV Klageinstans og for NAV Forvaltning i tildelingen av

⁶ Kjøenstad, (2009) side 50

⁷ Avgjørelser fra trygderetten treffes kun som kjennelser

⁸ Kjøenstad (2009) side 50

⁹ Kjøenstad(2009) side 46

rettigheter på de lokale NAV-kontorene.¹⁰ Rundskrivene til kapittel 14 er svært detaljerte og beskrivende, mye av den viktige saksbehandlingsinformasjonen står bare i disse. Instruksene i rundskrivene bygger i stor grad på forarbeidene til loven.

Generelt er praksis fra NAV lite tilgjengelig. Samtidig vil praksis som har eksistert over lengre tid, i tillegg til at den har vært omfattende og konsekvent, bidra til å fastlegge hva som er gjeldende rett. Praksisen viser også hvordan reglene blir behandlet i NAV. Det finnes imidlertid omfattende trygderettspraksis på store deler av de trygderettslige områdene, og disse må tillegges større vekt enn forvaltningspraksisen.¹¹ På den annen side vil NAV i stor grad følge Trygderettens praksis når de fatter vedtak, spesielt hvis Trygderetten har avgjort en sak på et område som er uklart.

1.4.5 Litteratur

Folketrygden er i konstant endring, og endringene skjer raskt, spesielt på området for foreldrepenger. På grunn av denne stadige utviklingen vil litteraturen raskt utdateres, og av den grunn er den begrenset.

Det er spesielt bøkene til Asbjørn Kjønstad og Aslak Syse som tar for seg foreldrepenge som en del av velferds- og trygderetten¹² Som nevnt ovenfor forandrer reglene seg og det er krevende å holde bøkene a jour. Samtidig oppdateres kommentarene til reglene fortløpende på rettsdata.no. Det gjennomføres ved å endre notene i folketrygdlovens kommentarutgave. På foreldrepengeområdet er det Aslak Syse som står for oppdateringene. Syse har også skrevet flere juridiske artikler på området i Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernsrettslige spørsmål.

Andre forfattere har også skrevet om foreldrepenger, men disse bøkene samsvarer lite med dagens regler. Derfor har jeg valgt å konsentrere meg om bøkene og artiklene til Kjønstad og Syse.

1.4.6 Reelle hensyn

Ved utøvelse av reglene om foreldrepenger i kapittel 14 vil det legges liten vekt på reelle hensyn. Reglene skal i utgangspunktet være klare, og som tidligere nevnt skal man være forsiktig med å tolke reglene i folketrygdloven for vidt eller for snevert. Se punkt 1.4.1. Reelle hensyn vil derfor neppe bli en avgjørende faktor, men det kan i noen tilfeller være lov ”å legge en viss

¹⁰ Kjønstad(2009) side 54

¹¹ Kjønstad(2009) side 53-54

¹² Velferdsrett I og Velferdsrett II fra 2012 har Kjønstad og Syse skrevet sammen, og Innføring i trygderett har Kjønstad skrevet alene.

vekt på egne vurderinger”¹³. Samtidig skal egne meninger aldri tillegges større vekt enn de øvrige rettskildene.¹⁴

¹³ Kjønsstad (2009) side 57

¹⁴ Kjønsstad (2009) side 57

2 Gjeldende rett

2.1 Folketrygdlovens kapittel 14

Kapittel 14 inneholder reglene om foreldrepenger, og er delt inn i tre deler. Første del omhandler svangerskapspengene, andre del foreldrepenger, mens tredje del omhandler engangsstønad til de som ikke har noe bortfall av inntekt. Denne oppdelingen er et resultat av sammenslåingen av fødsels- og adopsjonsytelsene ved lov av 27. April 2006 nr. 10. Disse var tidligere to separate ytelser, men da de bygde på de samme prinsippene ble de slått sammen til en ytelse i foreldrepengene.

Tidligere fulgte fødsels- og adopsjonspenger reglene om sykepenger. Man kan se at foreldrepengereglene fortsatt er preget av at det kreves medlemskap i trygden jf. ftrl. §14-2, samtidig som det kreves at vedkommende må ha opparbeidet seg en pensjonsgivende inntekt på minimum halvparten av folketrygdens grunnbeløp¹⁵, jf. §14-6 annet ledd. Beregningen av foreldrepengene bygger også i stor grad på ftrl. kapittel 8 om sykepenger, se nedenfor i punkt 2.2.

2.1.1 Formål

Foreldrepenger er en homogen ytelse der mottakerne av stønaden har mange fellestrekk, og med en gjennomgående klar formålsprofil. Formålet får imidlertid liten selvstendig rettskildemessig verdi fordi kapitlet inneholder materielle regler som i svært liten grad krever skjønsmessig tolkning.¹⁶

Formålet er kodifisert i ftrl. §14-1, for ”å sikre inntekt for foreldre i forbindelse med svangerskap, fødsel og adopsjon”. Formålet omhandler del I og II av kapitlet som inneholder reglene om svangerskaps- og foreldrepenger. Rettighetene skal der dekke utgifter til livsopphold den tiden man er hjemme før fødsel, og tiden hjemme med barnet etter fødsel.¹⁷ Tidligere inngikk ikke svangerskapspengene som en del av formålet, men da dette også er en inntektssikring ble de innlemmet for å synliggjøre at dette er en egen ytelse.¹⁸ Del III er ikke en del av formålet. Engangsstønaden er en ren overføring fra staten, og ingen inntektssikring slik som de to andre delene av kapittel 14. Formålet er dermed ikke heldekkende mot kapitlets bestemmelser.¹⁹ Dessuten vil ikke formålet tillegges særlig betydning da folketrygdlovens bestemmelser har en klar ordlyd og tolkning med vekt på formålet utgår.

¹⁵ Grunnbeløpet(1.5.2014): kr. 88.370

¹⁶ Rettsdata.no, ftrl. note 946

¹⁷ NAV Rundskriv, 2014

¹⁸ Ot.prp.nr 104 (2004-2005)

¹⁹ Rettsdata.no, ftrl. note 946

Flere faktorer taler for at vi har en foreldrepengeordning med sikret inntekt og permisjon fra arbeidet: I forkant av fødsel trenger mor hvile av hensyn til sin egen og fosterets helse, mens tiden etter er nødvendig for mors restitusjon, både fysisk og psykisk, samtidig som at barnet trenger konstant omsorg og pleie.²⁰ I tiden etter fødsel er også far en viktig part gjennom tredelingen av foreldrepengene. Dette kommer jeg tilbake til.

2.1.2 Medlemskap

Det følger av ftrl. § 14-2 at ”det er et vilkår for rett til ytelser etter dette kapitlet at vedkommende er medlem i trygden”. Reglene om medlemskap er listet opp i ftrl. kapittel 2.

Hovedregelen er at alle som er bosatt i landet med lovlig opphold er medlem av folketrygden, jf. ftrl. § 2-1. Man regnes som bosatt når oppholdet er ment å vare eller har vart i over 12 måneder. Samtidig er også alle som arbeider i landet eller på kontinentalsokkelen, pliktige medlemmer av folketrygden, jf. § 2-2 første ledd. Det vil si at alle som kommer til Norge for å arbeide vil ha krav på foreldrepenge fra folketrygden, uavhengig av hvilket land de kommer fra, så lenge det inntektsgivende arbeidet er lovlig, jf. § 2-2 annet ledd.

Norge har også et samarbeid om opparbeidet trygdetid²¹ med de andre EØS-landene. Dette er gjennom forordning (EØF) 883/2004, der trygdetid i Norge kan sammenlegges med trygdetid fra de andre landene. På denne måten kan krav om trygdetid for foreldrepengene være oppfylt uten at du har bodd, eller planlegger å bo i Norge i over 12 måneder. Det finnes en rekke andre unntak og avtaler om medlemskap i kapittel 2, men de går jeg ikke videre inn på.

2.2 Generelt om foreldrepengereglene

Som nevnt over ble foreldrepengene tidligere kalt fødselspenge, og fulgte i stor grad reglene om sykestrygd. Sykestrygdloven ga i 1930 rett til fødselspenge i seks uker, mens den i 1963 ble økt til 12 uker. Fra slutten av 1980-tallet og frem til i dag har den økt gradvis, og i dag er stønadstiden på henholdsvis 49 og 59 uker.

Reglene om foreldrepenge finnes i ftrl. kapittel 14, del II. I § 14-5 er de generelle vilkårene for foreldrepenge listet opp. I hovedsak går bestemmelsen ut på at et barn skal ha blitt født for at rettighetene etter kapitlet skal utløses, jf. første ledd.

Foreldrepenge er en stønad som ytes ved inntektsbortfall som følge av at foreldrene er hjemme med barn rett før og etter fødsel. I utgangspunktet stilles det derfor krav til yrkesmes-

²⁰ Kjønsstad (2012) side 314

²¹ Trygdetid: Hvor lenge man har vært medlem i trygden

sig aktivitet med pensjonsgivende inntekt for begge foreldrene, jf. ftrl. § 14-6 første ledd. For mor stilles det krav til inntektsgivende arbeid i seks av de ti siste månedene før uttaket, som er senest tre uker før termin. Derimot kan far opparbeide seg rett helt frem til han selv skal søke om permisjon, senest dagen før mor er ferdig med sitt uttak, jf. ftrl. § 14-6 første ledd. Regelen sier at opptjeningstiden, som nevnt ovenfor, er den tiden ”før vedkommendes uttak av foreldrepenger tar til”, og for far er dette i utgangspunktet etter mor. Hvor lenge etter mors påbegynte uttak kommer imidlertid an på hvordan foreldrene velger å dele opp stønadstiden. Dette kommer jeg tilbake til i punkt 2.3.

Man har krav på foreldrepenger uavhengig om man jobber som arbeidstaker, frilanser eller selvstendig næringsdrivende. Alle som er ”yrkesaktive med pensjonsgivende inntekt” har denne rettigheten, jf. § 14-6 første ledd.

Foreldrepengene er en korttidsbasert ytelse, det vil si at de skiller seg fra de langtidsbaserte trygdeytelsene som alderspensjon, uførepensjon og etterlattepensjon ved at ytelsen kun kan gjøres gjeldende i en begrenset periode.

Unntaket fra hovedregelen om opptjent arbeidsinntekt gjelder foreldre som får sin pensjonsgivende inntekt etter et av alternativene i § 14-6 tredje og fjerde ledd. Det kan være trygdeytelser som dagpenger, sykepenger, omsorgspenger, arbeidsavklaringspenger eller foreldrepenger. Samtidig kan man også ha opptjent rett dersom man har andre lønnsinntekter, som lønnet permisjon i forbindelse med videre- og etterutdanning, har vartpenger, etterlønn eller avtjener en form for obligatorisk militær-, sivilforsvars- eller siviltjeneste. Dermed er ikke kravet til faktisk yrkesaktivitet absolutt, da andre aktiviteter kan likestilles. Samtidig er alle ytelser som skal erstatte inntektstap knyttet til yrkesaktivitet, fordi de skal kompensere for bortfall av arbeidsinntekt. Kravet om arbeidstilknytning for foreldrepenger er likevel strengt, sammenliknet med regler om sykepenger.²² Yrkesaktivitetsbegrepet gjelder separat for begge foreldrene, jf. tredje og fjerde ledd.²³

Foreldrepenger gjør det mulig for foreldrene å være hjemme med barnet den første tiden, da de får sikret en inntekt i perioden de ikke er på jobb. Inntektssikringen er et velferdsgode foreldre kan få, men foreldrepengene er imidlertid begrenset oppad til seks ganger folketrygdens grunnbeløp, jf. § 14-7 første ledd. Dette tilsvarer i dag kr. 530 220, men for deler av det private næringslivet er det nå vanlig at arbeidsgiver kompenserer for hele lønnen til den ansatte. Det

²² Rettsdata.no, ftrl. kap. 14, note 963, 2014.

²³ Rettsdata.no, ftrl. kap. 14, note 967, 2014.

vil si at arbeidsgiver får refundert 6 G fra NAV, og tar selv tapet mellom 6 G og reell lønn selv.²⁴

Til husmødre, studenter og andre uten inntektsbortfall ytes det engangsstønad, denne er på kr. 38 750²⁵. Når denne summen er utbetalt får ikke vedkommende mer støtte fra staten i forbindelse med barnefødselen. Engangsstønaden er del III av ftrl. kapittel 14.

Ved uttaket av stønaden kan foreldrene velge om de vil ha full- eller redusert sats. Det følger av § 14-9 tredje ledd at satsen bestemmes når mor søker om foreldrepenger dersom hun har krav på det. Denne satsen gjelder for begge foreldrene hvis begge har rett til foreldrepenger. Full sats tilsvarer 100 prosent av beregningsgrunnlaget og 49 uker²⁶ permisjon, mens redusert sats tilsvarer 80 prosent og 59 uker permisjon jf. ftrl. § 14-9 første og tredje ledd. Beregningsgrunnlaget følger av § 14-7 første ledd der det henvises til beregningsreglene i ftrl. kapittel 8 som omhandler sykepenge, jf. §§ 8-28, 8-29, 8-30, 8-35 og 8-41. Ftrl. § 8-35 om beregningsgrunnlaget for selvstendig næringsdrivende gjelder også for frilansere, jf. § 8-38 siste ledd.

Vedkommende har krav på permisjon fra arbeidet under foreldrepengeperioden, dette fremkommer av arbeidsmiljøloven²⁷. Stønadmottakeren kan ha krav på permisjon fra arbeidet på inntil ett år, se aml. § 12-5 første ledd, jf. §§ 12-2 og 12-4.

Ytelsene etter kapittel 14 er statlige, og NAV Forvaltning har full vedtakskompetanse på foreldrepengeområdet. NAV Lokalt har kun veiledningsplikt om foreldrepenger på lik linje med andre ytelser. For å avlaste de lokale NAV-kontorene er det opprettet en egen særskilt foreldrepengetelefon i NAV Kontaktsenter. Dette kontaktsenteret er underlagt den statlige delen av NAV.

2.3 Uttaksreglene i folketrygdloven kapittel 14

Uttaksreglene for foreldrepengene finner vi i §§ 14-9 til 14-16. Reglene gir en anvisning på hvem som kan ta ut foreldrepermisjon, og når og hvordan vedkommende kan eller skal gjøre det.

Tidligere frem til 1989 kunne foreldrepenger kun tas ut med full sats. På den tiden tilsvarte det full sykepengesats. Etter hvert ble en redusert sats innført, der man fikk mindre utbetalt, men med tilsvarende forlenget stønadstid.

²⁴ Kjøenstad (2012) side 320

²⁵ NAV.no, *Engangsstønad ved fødsel og adopsjon*. 2014

²⁶ En stønadsuke tilsvarer fem stønadsdager.

²⁷ Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. av 17. Juni 2005 nr. 62(Arbeidsmiljøloven(aml.))

I dag har vi som nevnt over i punkt 2.2. full sats på 100 prosent dekningsgrad, og en redusert sats med 80 prosent. Disse formene for uttak er nå sidestilt etter loven.²⁸ Stadig flere velger 100 prosent uttak av foreldrepengegrunnlaget. Fra år 2000 har antallet som velger full sats, økt fra 24 prosent til 59 prosent i 2013.²⁹ Trenden snudde helt i 2011 da uttaket av full sats var på over 50 prosent. I dag blir den utbetalte stønaden totalt sett størst dersom den valgte satsen er på 100 prosent. Dette opplyser NAV om på sine hjemmesider og i rundskrivet til §14-9. På Facebooksiden til NAV Foreldrepenger har de kommet med følgende eksempel:

Dagsatsen pr. år for 100 prosent sats er: $\text{kr. } 530\,220/260 = \text{kr } 2\,039$

Dagsatsen pr. år for 80 prosent sats er: $(\text{kr. } 530\,220 \cdot 0,80)/260 = \text{kr } 1\,631$

(Kr. 530 220 tilsvarer maksimal utbetaling på 6G)

Med full sats vil regnestykket se slik ut dersom mor tar ut alle uker med unntak av fedrekvoten:

Mor: $\text{kr. } 2\,039 \text{ pr. dag} \times 5 \text{ virkedager} \times 39 \text{ uker} = \text{kr. } 397\,605$

Far: $\text{kr. } 2\,039 \text{ pr. dag} \times 5 \text{ virkedager} \times 10 \text{ uker} = \text{kr. } 101.950$

Totalt: $\text{kr. } 499\,555$

Med redusert sats:

Mor: $\text{kr. } 1\,631 \text{ pr. dag} \times 5 \text{ virkedager} \times 49 \text{ uker} = \text{kr. } 399.595$

Far: $\text{kr. } 1\,631 \text{ pr. dag} \times 5 \text{ virkedager} \times 10 \text{ uker} = \text{kr. } 81\,550$

Totalt = $\text{kr. } 481\,145$

Virkedagene tilsvarer alle dager utenom lørdag og søndag, jf. § 14-7 siste ledd.

Av eksempelet over vil det foreligge et reelt tap ved valg av redusert sats på $\text{kr. } 18\,410$. Årsaken til dette er at fedrekvoten stadig er blitt utvidet i tid, men samtidig får ikke far forlenget fedrekvoten ved å velge redusert sats. Den forblir den samme for begge dekningsgradene, og fører dermed til et tap på 20 prosent for far ved 80 prosent sats dersom han kun tar ut fedrekvote. Dette har ført til at forskjellen mellom uttak med 80- og 100 prosent dekningsgrad har økt. Det er bare fellesperioden som blir lenger med 80 prosent sats. Av den grunn velger

²⁸ Kjønstad (2012) side 316

²⁹ NAV.no: <https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Statistikk/Familie+-+statistikk/Tabeller/Kvinner+med+foreldrepenger+i+løpet+av+året.+Dekningsgrad+i+alt.+Fylke.+2004-2013.+Antall.370154.cms>

mange av foreldrene med 100 prosent dekningsgrad, å supplere uttaket med ulønnet permisjon for å likevel få 59 uker hjemme med barnet.

En uheldig konsekvens av dette kan være dersom vedkommende blir syk under den ulønnede permisjonen. Grunnen er at vedkommende kan risikere ikke å ha rett til sykepenger.

For i utgangspunktet har man ikke rett til sykepenger dersom man er i permisjon fra arbeid, jf. § 8-17 annet ledd, men ytelser etter kap. 14 er likestilt med forutgående arbeid, jf. § 8-2 annet ledd. Det følger videre et unntak av § 8-47 første ledd litra a, at man fortsatt kan ha krav på sykepenger dersom man ”er ute av inntektsgivende arbeid”. Det fremkommer av tredje ledd litra d, at unntaket også gjelder dersom ”medlemmet har lovbestemt permisjon etter arbeidsmiljøloven §§ 12-1 til 12-5” og ”vedkommende har avtale om å gjenoppta arbeidet etter permisjonen”. Dette vil imidlertid bare gjøre seg gjeldende der medlemmet ”på sykemeldingstidspunktet midlertidig har vært ute av inntektsgivende arbeid i mindre enn en måned”, jf. første ledd. Ytelser etter kapittel 14 er også likestilt med arbeid etter denne paragrafen, jf. annet ledd. Blir vedkommende dermed syk senere enn en måned inn i den ulønnede permisjonen vil retten til sykepenger falle bort.

Aml. § 12-5 annet ledd gir arbeidstakende foreldre rett til ulønnet permisjon direkte etter foreldrepengeperioden er over. Videre står det i rundskrivet til ftrl. § 8-17 at det bare er grunnlag for sykepenger etter unntaksregelen i § 8-47 første ledd ”dersom hensikten med permisjonen bortfaller”. I dette tilfellet vil unntaket gjøre seg gjeldende dersom en av foreldrene ikke lenger er i stand til å ta vare på barnet. Jeg vil komme tilbake til sykdomsvilkåret nedenfor i punkt 2.3.2.1.1.

Dersom frilansere og selvstendig næringsdrivende velger 100 prosent sats, og deretter tar seg fri fra arbeidet for å ta ut 59 uker til sammen, vil de uansett ikke motta noen kompensasjon ved sykdom.

Det følger av Ot.prp. nr.104 (2004-2005) punkt 7.6.10.1, jf. Ot.prp. nr. 107(1992-1993) at dersom foreldrene får et nytt barn mens det fortsatt gjenstår uttakstid, vil denne falle bort. Dette følger av at inntekten som skal sikres etter § 14-1 jf. § 14-5 kun skal sikres en gang uten hensyn til at det er født et barn til, jf. TRR-2011-377. Samtidig har ”prinsippet om at et inntektstap ikke skal kompenseres to ganger”³⁰ blitt modifisert i tidligere praksis. I TRR-2009-1476 fikk far fortsatt ta ut utsatt fedrekvote for det første barnet, selv om han hadde påbegynt en ny stønadsperiode for det andre barnet. Grunnlaget for avgjørelsen var at det ikke fantes noen klar lovhjemmel for å frata han fedrekvoten som var eksklusiv for ham, samtidig som

³⁰ Rettsdata.no, ftrl. note 1020

det forelå et gyldig vedtak for utsettelse av kvoten. Det var også et poeng at hensynet til dobbeltkompensasjon ikke gjorde seg gjeldende på samme vis som ved en løpende foreldrepengeperiode, med mindre han hadde krevd å få ta ut fedrekvote for begge barna samtidig. Et samtidig uttak av to fedrekvoter ville vært i strid med prinsippet. Hovedregelen er likevel fortsatt at stønaden bortfaller ved fødsel av et nytt barn, og at det skal foretas en ny beregning av foreldrepengegrunnet.³¹ Dersom barna ikke har samme foreldre vil imidlertid rettighetene ikke falle bort, se punkt 2.3.2.1.3.

2.3.1 Generelle vilkår for uttak av foreldrepenger

Før uttaket starter må vilkårene for rett til foreldrepenger være på oppfylt etter ftrl. § 14-6, disse er behandlet ovenfor i pkt. 2.2. Hovedtrekkene er som nevnt at det er et krav om arbeidstilknytning på forhånd, slik at ytelsene skal erstatte den bortfalte arbeidsinntekten.³² Det foreligger også vilkår etter den generelle bestemmelsen i § 14-5 første ledd om at det skal være født et levende barn. Dersom barnet er dødfødt før graviditeten har vart i seks måneder, blir det regnet som en abort. Kvinnen har imidlertid krav på engangsstønad etter § 14-17 dersom barnet dør etter sjetten måned.³³ Samtidig foreligger det også en begrenset rett til foreldrepenger dersom barnet dør ved fødselen eller i stønadsperioden. Dette kommer jeg nærmere inn på nedenfor.

2.3.1.1 Stønadmottaker må ha ansvar for barnet

Det er et krav for uttak av foreldrepenger at mottakeren av stønaden har omsorgen for barnet, det vil si den daglige omsorg, jf. ftrl. § 14-10 fjerde ledd.

I følge NAV sitt rundskriv om ftrl. § 14-10, vil vedkommende ikke miste retten dersom han eller hun går på kurs eller skole. Det avgjørende er at foreldrene ikke gjenopptar sin yrkesaktivitet. Hvis barnet for eksempel skulle bli sykt under stønadsperioden og innlagt på sykehus, vil ikke retten til stønad falle bort dersom mor og far er på besøk med jevne mellomrom. De kan derimot søke om å utsette stønaden, og heller motta pleiepenger etter ftrl. kapittel 9 så lenge barnet er innlagt.³⁴ Vilkåret om daglig omsorg vil ikke gjøre seg gjeldende for mor de seks første ukene etter fødsel, jf. § 14-10 fjerde ledd annen setning. Disse ukene trenger hun til restitusjon etter fødselen.³⁵ Det gjelder også hvis foreldrene har valgt for eksempel å adoptere bort barnet, eller om det er blitt fratatt dem. Foreldrepengeretten vil bortfalle etter disse seks ukene. Mor vil få permisjonstiden på inntil 12 uker før fødsel dersom hun har fått innvilget

³¹ Rettsdata.no, ftrl. note 1020

³² Kjøenstad (2012) side 316

³³ Kjøenstad, (2012) side 316

³⁴ NAV Rundskriv, §14-10

³⁵ Rettsdata.no, ftrl. kap.14, note 987, 2014

foreldrepenger, og også om hun i forkant av søkeprosessen var klar over at hun senere vil komme til å miste omsorgen for barnet.³⁶

Det finnes også unntak dersom barnet dør under fødselen eller i stønadperioden. Foreldrene vil da kunne fortsette uttaket av gjenværende stønadstid i seks uker, jf. § 14-9 siste ledd. Disse seks ukene gjelder uavhengig av hvilken stønadssats foreldrene har valgt, og får da 80 prosent eller 100 prosent av inntekten disse ukene. Skulle barnet dø rett etter fødsel vil det være mulig for foreldrene å omgjøre dekningsgraden til 100 prosent dersom de har valgt redusert sats med utvidet permisjonstid. Dette kom Rikstrygdeverket frem til i kjennelse nr. 93/02472, da foreldrene ikke lenger hadde bruk for utvidet stønadstid.

Denne utvidede retten til foreldrepenger ved barnets død er for ”å hindre et brått avbrudd i en planlagt løpende permisjon med foreldrepenger”³⁷. Og dette uttaket kan foreldrene dele som de vil. Her er det ingen kvoteregler. Foreldrene kan velge å ta ut hele stønadperioden, eller de kan velge å begynne å jobbe før ved å avkorte den resterende permisjonen.³⁸

2.3.1.2 Stønadens må tas ut til riktig tid

Vilkåret for når uttaket av foreldrepengene skal starte er strengt. Vedkommende må påbegynne stønadperioden senest tre uker før termin. Dette uttaket er forbeholdt mor og gjelder uavhengig av hvilken sats mor/foreldrene har valgt, jf. § 14-10 første ledd. Dette fremkommer også i § 14-9 første ledd, der stønadperioden etter fødsel er på 46 uker med full sats og 56 uker med redusert, mens hele stønadperioden er tre uker mer for begge satsene. Det er med andre ord tatt høyde for mors pålagte tre uker før fødsel. Dersom mor fortsetter sin yrkesaktivitet når det gjenstår tre uker til termin, vil tilsvarende antall dager hun jobber bortfalle fra den innvilgede stønadstiden. ”Arbeid i dette tidsrommet gir derfor heller ikke opptjening av rett til foreldrepenger”³⁹. Jeg kommer tilbake til dette i punkt. 2.4.2.

I de tilfeller der barnet blir født før termin starter foreldrepengene å løpe fra fødselen, og de resterende stønadsdagene som var øremerket mor før fødsel blir overført til fellesdelen. Grunnen til dette er at disse tre ukene i utgangspunktet er en del av stønadperioden som er til fellesdeling, jf. § 14-9 femte ledd. Hvordan stønadperioden er oppdelt kommer jeg tilbake til i punkt 2.4.

³⁶ Informasjon gjennom samtale med NAV på facebookside for foreldrepenger

³⁷ NAV Rundskriv § 14-9

³⁸ NAV Rundskriv § 14-9

³⁹ NAV Rundskriv § 14-10

Hvis det bare er far som har rett til foreldrepenger, må han starte uttaket i syvende uke, da far ikke kan ta ut stønad de første seks ukene, jf. § 14-10 første ledd. Jeg kommer nærmere inn på dette i punkt. 2.7.1.

For uttak av foreldrepenger finnes det en absolutt frist på tre år jf. § 14-10 tredje ledd. Grunnen er at man ønsket en viss fleksibilitet i uttaket, særlig for fedre, samtidig som at foreldrepengene skal være en ytelse til dekning av tapt arbeidsinntekt i forbindelse med omsorg for små barn. Poenget er at foreldrene selv skal være hjemme med barnet og at barnet ikke skal bli tatt vare på av andre. Det betyr at innen barnet er tre år gammelt skal all stønadstid være tatt ut. Skulle det gjenstå noe stønadstid, vil denne gå tapt da regelen er absolutt⁴⁰, og gjelder for alle former av uttak.

I TTR-2012-2084 ble vedtak om den absolutte treårsfristen uten unntak stadfestet. Denne saken omhandlet en far som søkte om utsettelse av fedrekvoten utover treårsfristen. Se punkt 2.3.2 om vilkår for utsettelse. I dette tilfellet la retten "avgjørende vekt på at det ikke finnes noen hjemmel for å yte foreldrepenger etter at barnet er fylt tre år"⁴¹. Det gjaldt selv om NAV etter nye retningslinjer av 15. mai 2012 hadde gjort det klart at de fedre som ikke hadde mottatt eget informasjonsbrev angående uttaket, og hadde mistet rett på grunn av manglende veiledning fra NAV, nå hadde muligheten til å få innvilget fedrekvoten ved ny søknad. Faren i denne saken falt innenfor denne tidsfristen, men fikk ikke søknaden godkjent fordi det var kort tid igjen til barnet fylte tre år, og fullt uttak ikke lenger var mulig. Dette viser at treårsfristen står seg, selv om utfallet i noen tilfeller kan bli sett på som urimelig.

Det er viktig at man planlegger uttaket slik at man ikke mister stønadstid. Velger man å fordele stønadstiden på tre år vil gjenstående tid imidlertid gå tapt dersom det fødes et nytt barn, jf. punkt 2.3 ovenfor.

2.3.1.3 Stønadmottaker må ha fravær fra arbeidet

Det fremkommer av ftrl. § 14-10 femte ledd at vedkommende ikke kan være i arbeid mens stønadsperioden pågår. Dette er hovedregelen. Det følger videre av rundskrivet fra NAV som omhandler § 14-10, at skulle vedkommende allikevel gå ut i arbeid faller retten til stønad bort, men ytelsen gjenopptas dersom forelderen slutter å arbeide før foreldrepengeperioden er over. Samtidig er det mulig å søke om utsettelse på grunn av arbeid etter § 14-11 første ledd litra a, og i så tilfelle bevares stønadstiden så lenge man har gyldig utsettelse. Er dette ikke gjort, forbrukes stønadstiden løpende mens vedkommende er i arbeid. Dette kommer jeg tilbake til i

⁴⁰ NAV Rundskriv § 14-10

⁴¹ TRR-12/02084

kapitlet om utsettelse, i punkt 2.3.2.1. Med fravær fra arbeidet siktes det til at vedkommende fysisk ikke skal arbeide. Hvilket igjen viser at regelen dreier seg om at man skal ha reell omsorg for barnet, og ikke så mye om dobbelkompensasjon jf. punkt 2.3 i dette dokumentet. Inntekter som utbytte, feriepenger, etterlønn eller liknende vil da ikke føre til reduksjon av stønaden. Når det gjelder gradering og utsettelse av uttaket vil denne regelen ikke være en hindring.⁴²

Av samme rundskriv går det også frem at foreldre som jobber turnus med intensive perioder på én uke eller mer, for så å ha en lenger periode fri, kan det ytes både lønn og foreldrepenger i vedkommendes friperiode. Både offshore- og landarbeidere har hatt mulighet til det, og tidligere i år ble det avklart av BLD at andre yrkesgrupper med samme type turnus skal ha samme adgang til uttak av foreldrepengene. Som nevnt ovenfor var stønad ved barnefødsel tidligere en del av sykepengene. Tilfeller lik ovennevnte har ført til at kravet om inntektsbortfall ikke ble videreført til foreldrepengene når dette ble skilt ut som en egen ytelse. Formålet med sykepenger er ”kompensasjon for bortfall av arbeidsinntekt”, jf. ftrl. § 8-1, mens formålet med ftrl. kap 14 er at foreldrepengene skal være en inntektssikring⁴³, se punkt 2.1.1.

2.3.1.4 Uttaksgrense på til sammen 100 prosent av foreldrepengene

Det følger av ftrl. § 14-10 sjette ledd at hovedregelen for uttak er at foreldrene ikke kan ta ut mer enn 100 prosent av valgt sats til sammen, uansett hvordan de velger å dele opp stønadsperioden ved samtidig uttak. Selve stønaden vil baseres på hver av foreldrenes eget fødselspengegrunnlag.⁴⁴

Det følger imidlertid et viktig unntak fra hovedregelen i § 14-10 sjette ledd annen setning. Unntaket gjør seg gjeldende ved flerbarnsfødsler. Her får foreldrene utvidet stønadstid. Ut fra denne regelen kan mor og far ha samtidig uttak på opp til full sats av eget stønadsgrunnlag. Dette gjelder bare for selve utvidelsen.

Videre finnes det også unntak for uttak av mødre- og fedrekvoten, se § 14-10 sjette ledd, jf. § 14-12 annet ledd siste setning. ”Kvotene kan også tas ut samtidig med at den andre av foreldrene tar ut graderte foreldrepenger på opptil 50 prosent av valgt sats”. Det vil si at det er mulig med et samtidig uttak for mor og far, begrenset oppad til 150 prosent. Likevel gjelder dette kun mens uttaket av enten mødre- eller fedrekvoten pågår. Det er videre et krav at den andre foreldereren ikke tar ut mer enn 50 prosent graderte foreldrepenger, og at han eller hun jobber 50 prosent ved siden av. Jeg kommer tilbake til dette i punkt 2.4.1 og 2.4.2.

⁴² Rettsdata.no, ftrl. note 988

⁴³ NAV Rundskriv §14-10

⁴⁴ Rettsdata.no, ftrl. note 989

Felles uttak av fellesdelen inngår dermed ikke i denne bestemmelsen. Det er derfor ikke mulig å ta ut stønaden på over 100 prosent samtidig ved begges uttak av stønadstid som kan disponeres av både mor og far. Der foreldrene velger et samtidig uttak av foreldrepengene, vil foreldrepengeperioden forkortes tilsvarende prosenten som overskrider 100 prosent.⁴⁵

Selv om det gis uttrykk for at unntaket gjelder begge kvotene i sin helhet, vil dette unntaket i hovedsak dreie seg om fedrekvoten. Grunnen til dette er at fars mulige uttak under mødrekvoten, er begrenset til de fire siste ukene av mors forbeholdte ti uker. Se punkt. 2.4.2.

2.3.1.5 Foreldrepengeperioden må tas ut sammenhengende

Ftrl. § 14-10 siste ledd lyder: ”Foreldrepenger må tas ut sammenhengende fra det tidspunktet uttaket starter”. Dette er hovedregelen, og det er sånn permisjonsperioden vil forløpe dersom vedkommende ikke aktivt søker om noe annet. Unntakene vedkommende kan søke om er utsettelse etter ftrl. § 14-11 og gradering av uttaket etter § 14-16. Opphold i permisjonen som ikke følger av disse unntakene fører til at vedkommende mister tilsvarende dager som oppholdet besto av. Unntakene kommer jeg tilbake til i punkt 2.3.2.

Stønadstiden vil automatisk løpe sammenhengende i det tidsrom som beregnes etter § 14-9 første ledd, da hovedprinsippet med foreldrepenger er at foreldrene skal være hjemme med barnet den første perioden av dets liv.

Det er som regel mor som tar ut sin permisjonstid først etter at hennes obligatoriske uttak er over. Derfor er det viktig for far å vite at hans permisjonstid starter fortløpende etter at mor er ferdig med sin del. Skulle vilkårene for utsettelse eller gradering ikke foreligge, vil stønadstiden til far løpe sammenhengende med mors. Uten at han av den grunn har rett til å få den utbetalt hvis han ikke har vært borte fra arbeid, og heller ikke dersom han har utelatt å søke om uttak. Regelen om kravfremsetting følger av ftrl. §22-13 første ledd, der det fremkommer at “for å få en ytelse etter denne loven må den som har rett til ytelsen, sette fram krav”.

På dette området foreligger det en del rettspraksis fra trygderetten, spesielt når det kommer til fars tidspunkt for søknad. I disse tilfellene mister far retten til fedrekvote fordi vilkåret etter §14-10 sjette ledd ikke er oppfylt.⁴⁶ Det følger av informasjon fra NAV at far må søke før mors stønadstid er over, slik at hele stønadstiden forløper sammenhengende.⁴⁷

I TRR-2008-2653 ble en liknende problemstilling behandlet. I denne saken var det forvirring rundt søkedato som førte til at faren mistet retten til pappapermisjon. I anledning graviditeten

⁴⁵ Rettsdata.no, ftrl. note 989

⁴⁶ Rettsdata.no, ftrl. note 990

⁴⁷ NAV.no, *Foreldrepenger*. 2014.

hadde paret på et tidlig tidspunkt oppsøkt NAV Lokalt med spørsmål angående utsettelse av fedrekvoten. De ønsket at mor skulle forlenge permisjonstiden med ulønnet permisjon etter endt mødre- og felleskvote. Her var ikke NAV Lokalt oppdatert på gjeldende regler, så paret skulle få skriftlig beskjed i ettertid. Etter kort tid mottok de et brev der det stod at far måtte søke om utsettelse før mors makstid. For deres del tilsvarte det endt fellesperiode. Far oppfattet dette feil og trodde NAV mente før hele permisjonstiden inkludert den ulønnede, var over. Han søkte deretter om utsettelse, men fikk avslag da kravet var fremmet etter fristen, og etter at hele den sammenhengende stønadstiden i realiteten var over. Dette førte til slutt til at far mistet hele fedrekvoten. Hadde han søkt etter fristen, men før maks-dato ville han ha kunnet utsatt resten. Se punkt 2.3.2.1 for vilkår om utsettelse av foreldrepengeperioden. Denne og liknende saker har ført til forbedret informasjon til far angående søkeprosessen.⁴⁸ Far skal nå motta et eget informasjonsbrev, og dette skal sendes ut samtidig med innvilgelse av foreldrepenger til mor. Se nedenfor i punkt 2.3.2.1.2.

I følge rundskrivet til NAV som omhandler § 14-10, er det imidlertid ikke noe problem dersom foreldrene ikke ønsker å ta ut en eller flere av de innvilgede ukene. Den resterende stønadstiden vil fortsatt være mulig å ta ut, mens tiden foreldrene ikke tar ut vil bortfalle.

Denne bestemmelsen om sammenhengende stønadsperiode ble foreslått opphevet av Regjeringen Stoltenberg ved Prop.184 L (2012-2013), men ble trukket tilbake av Regjeringen Solberg ved Meld. St. 16 (2013-2014), dette kommer jeg nærmere inn på nedenfor i kapittel 4.

2.3.2 Fleksibelt uttak

Det følger av ftrl.§ 14-11 og § 14-16 at det finnes muligheter for et fleksibelt uttak av foreldrepengene gjennom utsettelse eller gradert uttak av stønadstiden. De eneste ukene som er unntatt fra fleksibelt uttak er de ni første ukene som blir tatt ut i sammenheng med fødselen, tre uker før og tre uker etter. Dette unntaket gjelder i alle situasjoner nevnt nedenfor.⁴⁹

Tidligere var det også muligheter for utvidelse av stønadstiden ved delvis arbeid, men da ble det brukt en tidskonto. Tidskontoen var i bruk frem til 2006, men var komplisert og dermed lite brukt⁵⁰. Den ble erstattet med § 14-16 om gradert uttak og § 14-11 første ledd litra b om heltidsarbeid som vilkår for utsettelse.

⁴⁸ Rettsdata.no, ftrl. note 990

⁴⁹ Kjøenstad (2012) side 318

⁵⁰ Kjøenstad, (2012) side 324

2.3.2.1 *Vilkår for utsettelse etter ftrl. § 14-11*

Utsettelse av foreldrepengene etter ftrl. § 14-11 gjennomføres ved å stoppe den sammenhengende utbetalingen, og på den måten flytte foreldrepengeperioden frem i tid. Foreldrene vil da få en tilsvarende forlengelse av den utsatte perioden. Man kan derfor si at utsettelse etter § 14-11 er en ”forskyvning av en allerede foreliggende rett”⁵¹.

2.3.2.1.1 *Gyldige situasjoner for utsettelse, § 14-11 første ledd*

Utsettelse etter § 14 -11 første ledd gjelder kun ved midlertidig fulltidsarbeid, ved lovbestemt ferie, ved sykdom eller skade og hvis stønadsmottaker eller barnet er innlagt på helseinstitusjon.

For at mor og/eller far skal ha krav på utsettelse av foreldrepengeuttaket, må det ”foreligge særlige grunner”⁵². Og hvis disse særlige grunnene ikke foreligger, eller de av en eller annen uviss grunn opphører, fortsetter stønadstiden å løpe direkte. Dersom vilkåret for utsettelse ikke lenger eksisterer, og ingen av foreldrene tar ut permisjon vil uttaket forkortes tilsvarende tiden fra opphøret og frem til fortsatt uttak⁵³. Grunnlaget for bortfall av stønadstid er som tidligere nevnt at stønadsperioden i utgangspunktet løper sammenhengene, jf. § 14-10 sjette ledd.

Lovbestemt ferie

Etter ferielovens § 9 nr. 2 annet ledd, er det mulighet for vedkommende å kreve og ta ut lovbestemt ferie under uttaket av foreldrepengene. Det gjøres ved å utsette uttaket etter § 14-11 første ledd litra a. Denne ferien kan avvikles når som helst, med unntak av ukene rundt fødsel som nevnt ovenfor.⁵⁴

I sitt rundskriv angående denne regelen kommer NAV med noen eksempler der mor har tatt ut sin kvote i tillegg til hele fellesperioden, og ønsker å avbryte foreldrepengeperioden ved ferieavvikling før far tar ut sin kvote. Et av eksemplene er der mor ønsker å utvide perioden sin med hele sin tariffestede ferie, og utsette uttaket tilsvarende. I dette tilfellet får mor bare utsatt uttaket i fire uker og én dag, selv om ferien hennes er på fem uker, da det følger av ferielovens § 5 første ledd at lørdager er inntatt i beregningen av virkedager.

⁵¹ NAV Rundskriv, § 14-12

⁵² Rettsdata.no, ftrl. note 990

⁵³ Rettsdata.no, ftrl. note 991

⁵⁴ Rettsdata.no, ftrl. note 992

Inntektsgivende arbeid på heltid

Vilkåret om heltidsarbeid er det siste som er inntatt i bestemmelsen. Det ble tatt inn i 2007 og følger av § 14-11 første ledd litra b. Utsettelsen innebærer at man avbryter uttaket og flytter hele stønadperioden frem i tid tilsvarende det man i mellomtiden jobber fulltid. I praksis foreligger det derfor ikke et krav om sammenhengende uttak for foreldre som arbeider fulltid, se § 14-10 siste ledd.⁵⁵

I en nyere kjennelse fra Trygderetten ble kravet noe modifisert da utdanning i arbeidsgivers interesse oppfylte kravet til heltidsarbeid, jf. TRR-2013-2785. Retten la her særlig vekt på at vedkommende fikk lønn under utdanning, og at studiet var en del av arbeidsoppgavene.

Aslak Syse uttaler i sin note 993 på rettsdata.no om folketrygdloven, at innførselen av denne bestemmelsen kan sees på som en ”oppvurdering av arbeidslinja”. Det ligger i dette at vilkåret om ”arbeid på heltid” er med på å belyse at arbeid i større grad enn tidligere blir prioritert, og at vi nå kan utsette foreldrepengeperioden med det som grunnlag. Det uttales i Ot.prp. nr. 104 (2004-2005) at foreldrepengeordningen ikke skal ”være til hinder for at stønadsmottaker arbeider full tid i en periode før stønadperioden er avsluttet og den andre av foreldrene heller ikke tar ut foreldrepenger. For noen foreldre kan en slik løsning være hensiktsmessig. For eksempel i forbindelse med spesielle sesongavhengige arbeidsoppgaver eller for å få til en «kabal» med barnepass før barnet begynner i barnehage. Realitetsforskjellen mellom heltidsarbeid i en periode og delvis arbeid vil kunne være liten, og behovet for fleksibilitet det samme.”

Ved egen sykdom eller skade

Dersom stønadsmottakeren blir syk eller skadet i den grad at vedkommende blir innlagt på helseinstitusjon eller blir avhengig av hjelp til å ta vare på barnet, kan man etter § 14-11 første ledd litra c få utsatt stønadperioden.

Hensynet bak denne regelen er at foreldrene ”gis mulighet til å bøte på følgene av omsorgsbruddet ved å ta ut fødsels- eller adopsjonspenger på et senere tidspunkt”⁵⁶. I mellomtiden vil det utbetales sykepenger etter kap. 8. Sykdomsbegrepet tolkes strengt, det følger av Ot.prp. nr. 7 (1993-1994) at ”bedømmelsen av om kvinnen er for syk til å ta seg av barnet, må skje på grunnlag av en samlet vurdering av hennes arbeidsevne og funksjonsevnen i forhold til omsorgen for barnet. Har moren daglig kontakt med barnet og evne til å vise det psykisk omsorg, bør hun ikke få rett til utsettelse. Det må kreves at morens sykdom er av en slik art at det kva-

⁵⁵ Prop. 184 L (2012-2013) side 16

⁵⁶ Ot.prp. nr 7 (1993-1994)

litetsmessige forholdet til barnet blir sterkt skadelidende og at hun er helt avhengig av hjelp fra andre til å ta seg av barnet. Sykdomstilfeller av noen få ukers varighet kan ikke gi rett til utsettelse. Behovet må dokumenteres med særskilt legeerklæring⁵⁷. Dette gjelder nå også for far, og vilkåret om legeerklæring følger også av § 14-11 tredje ledd.

Det samme sykdomsbegrepet gjelder for § 14-12 siste ledd og § 14-13, som resulterer i at foreldrene kan velge om de vil overføre stønadperioden til den andre forelderen, eller utsette den til eget senere uttak.

Ved delvis sykdom kan stønadsmottakeren overføre et visst antall dager i uken til den andre forelderen, eller utsette stønaden de dagene vedkommende er avhengig av hjelp⁵⁷. Dette unntaket ble innført ved Ot.prp. nr. 104 (2004-2005), og har i en viss grad bidratt til å gjøre det enklere å få utsatt stønadperioden.

Barnet er innlagt på helseinstitusjon

Dersom barnet blir innlagt på helseinstitusjon, kan foreldrene få utsatt uttaket av stønad etter § 14-11 første ledd litra d. Det fremkommer av et rundskriv fra NAV som viser til § 14-11. Rundskrivet bekrefter at disse tilfellene ofte vil utløse rett til pleiepenger etter ftrl. kapittel 9. Unntaket gjelder imidlertid bare dersom det barnet man mottar foreldrepenger for blir innlagt. Blir søsken innlagt utløser dette ingen rett til utsettelse, jf. TRR-2014-158. I denne saken fantes det ingen annen løsning, da dette var eneste måte å tolke loven på.

2.3.2.1.2 Vilkår som må foreligge for å få utsettelse på grunn av heltidsarbeid

For å få utsatt stønadstiden skal det for vanlige lønsmottakere foreligge en skriftlig avtale med arbeidsgiver. Frilansere og selvstendig næringsdrivende må ha en formlik skriftlig avtale med NAV. Dette følger av § 14-11 annet ledd. I denne avtalen skal det fremkomme når vedkommende skal jobbe, og en bekreftelse på at han eller hun jobber heltid. I løpet av en foreldrepengeperiode, kan det gjøres flere avtaler, og stønadsmottakeren har muligheten til å inngå avtale etter at perioden har begynt. Vedkommende kan, med arbeidsgivers tillatelse, samtidig avslutte perioden med en tidligere utsettelse⁵⁸. Avtalen skal leveres til NAV i god tid før arbeidsforholdet starter. Det samme gjelder for frilansere og selvstendig næringsdrivende når de skal avtale med NAV om utsettelsen. Dette følger av rundskrivet til NAV som omhandler § 14-11.

⁵⁷ Rundskriv NAV, § 14-11

⁵⁸ NAV Rundskriv, § 14-11

Det er også et vilkår at enten far eller mor må ha vært i foreldrepermisjon i minimum seks uker før de kan utsette resterende stønadstid. Det følger også av § 14-11 annet ledd. Dersom begge foreldre har rett til foreldrepenger, skal mor ta ut de seks første ukene. Vilkåret vil da være oppfylt, for kravet innebærer at kun en av foreldrene må ta ut en sammenhengende periode på seks uker. Dette vilkåret vil derimot ikke gjøre seg gjeldende når utsettelsen er på mindre enn to ukers sammenhengende heltidsarbeid.⁵⁹

I de tilfellene der bare far har rett til foreldrepenger, og samtidig ønsker utsettelse, vil bestemmelsen ha en selvstendig betydning⁶⁰. Far må starte uttaket i uke syv, og det må derfra være sammenhengende i seks uker før han kan utsette resten av stønadsperioden, jf. § 14-11 annet ledd.

Mor må bare være i aktivitet når far faktisk mottar foreldrepenger.⁶¹ Hvis far dermed velger å utsette sin del av permisjonen, vil det ikke stilles aktivitetskrav til mor etter ftrl. §14-13. Unntaket gjelder ved fars utsettelse av felleskvote eller der bare far har rett til foreldrepenger. På den annen side, gitt at mor skulle redusert sin stilling, under fars uttak av foreldrepenger som ikke er fedrekvote, vil fars stønadsperiode reduseres tilsvarende med mors stillingsprosent.⁶² Den vil, uavhengig av tidligere stilling, bare reduseres hvis stillingsprosenten blir satt lavere enn 75 prosent, jf. § 14-13 annet ledd. Jeg kommer tilbake til § 14-13 nedenfor.

Stønadmottaker kan etter dette utsette stønadstiden fritt innenfor en treårsperiode. For som nevnt ovenfor gjelder den absolutte treårsfristen også for utsettelse.

Det foreligger heller ingen plikt til å motta foreldrepenger sammenhengende, selv om dette er hovedregelen. Er derimot vilkårene for utsettelse ikke oppfylt vil stønadsdager gå tapt helt til vedkommende fortsetter den sammenhengende perioden. Det er denne hovedregelen som gjør at far må søke før mor er ferdig med sin permisjonstid.

Det finnes mange ankesaker fra Trygderetten der far har fått avslag om fedrekvote, all den stund han ikke har søkt om utsettelse før mor er ferdig med sin periode. Grunnen til dette er at vilkåret om sammenhengende stønadstid ikke har vært oppfylt, se eksempel i punkt 2.3.1.5. Men som jeg allerede har vært inne på, har disse kjennelsene ført til et krav om bedret informasjon rundt disse reglene. Det ble påkrevd ved de nye retningslinjene om ”Ny behandling av

⁵⁹ NAV Rundskriv, § 14-11

⁶⁰ Rettsdata.no, ftrl. note 997

⁶¹ Kjøenstad (2012) side 325

⁶² NAV Rundskriv, § 14-11

saker der far ikke har fått eget informasjonsbrev og har fått avslag på søknad om fedrekvote fordi han har søkt for sent”.⁶³

Som en følge av utilstrekkelig informasjon har det ført til flere omgjørrelser av vedtak i Trygderetten, blant annet i TTR-2011-1589.⁶⁴ Her opphevet Trygderetten vedtaket, og hjemviste til ny behandling på grunnlag av de nye retningslinjene. Faren hadde i denne saken ikke fått tilstrekkelig informasjon om uttak av fedrekvoten da all informasjon var sendt i vedtaksbrev adressert til mor. De eksisterende retningslinjene ga alle fedre som hadde fått liknende mangelfull informasjon angående utsettelse av fedrekvote før november 2010, mulighet til å prøve saken sin på nytt. Dersom fedrene ønsket ny behandling av saken måtte de søke om dette selv.

Retningslinjene kom i 2011, og ble senere erstattet av ”Retningslinjer for behandling av saker om fedrekvote der far har mottatt eget informasjonsbrev”.⁶⁵ Disse omfatter alle nye og uferdige saker, samtidig gir de også grunnlag for å vurdere saker der fedrene ønsker ny behandling.

I dag er det fast praksis at far skal motta et eget brev om hvordan han kan ta ut fedrekvoten. Brevet sendes etter at mor har søkt om foreldrepenger.⁶⁶ Retningslinjene forteller hvordan NAV skal gå frem ved eventuell feil i søkeprosessen hvor far har mottatt informasjonsbrev. Skulle NAV på dette tidspunktet ha unnlatt å gi informasjon eller sendt informasjonsbrev, blir konsekvensen at det foreligger manglende veiledningsplikt. Saken kan dermed bli gjenstand for ny behandling.

2.3.2.1.3 Annen praksis som følge av utsatt fedrekvote

I sak TRR-2012-1569, hvor far hadde utsatt resterende fedrekvote som følge av mors ferieavvikling direkte etter endt uttak, fikk far ”avslag på krav om uttak av resterende fedrekvote”. Grunnlaget for avslaget var at barnets mor hadde fått et nytt barn med en annen mann. Som nevnt ovenfor, er det entydig praksis at de resterende rettighetene etter kap. 14 for det første barnet bortfaller dersom det blir født ett nytt barn. Dette viser ikke å gjøre seg gjeldende ovenfor det første barnets far, da praksis begrenser seg til tilfeller der barna har sammen far.

2.3.2.2 Vilkår for gradering av foreldrepengeperioden etter ftrl. § 14-16

Gradert uttak av foreldrepengeperioden ble innført samtidig med heltidsarbeid som vilkår for utsettelse i 2007. All den stund hensikten var å gjøre det enklere for foreldre å kombinere bar-

⁶³ Retningslinjene følger som vedlegg 1

⁶⁴ Kjønsstad(2012) side 325

⁶⁵ Retningslinjene følger som vedlegg

⁶⁶ Rettsdata.no, ftrl. note 990

neomsorg med arbeid under barnets første leveår, kan dette også sees på som en del av ”arbeidslinja”.⁶⁷ Se punkt 2.3.2.1.1 ovenfor.

Ved gradert uttak kan hele stønadperioden strekkes ut i tid frem til barnet har fylt tre år, se § 14-16 jf. § 14-10 tredje ledd. Unntaket er de tre første ukene før fødsel og de seks første ukene etter fødsel, jf. § 14-16 annet ledd.

En forutsetning for gradert uttak etter § 14-16 første ledd er at det tas ut i kombinasjon med delvis arbeid. Dermed oppstår det en forlengelse av stønadperioden tilsvarende deltidsarbeidet. Det vil si at alt arbeid under 100 prosent av valgt sats fører til forlengelse av stønadperioden. Dermed er det graden av uttaket som fastsetter stillingsandelen under foreldrepengerperioden til mottager.⁶⁸ Det stilles ingen krav til hvor mye vedkommende må jobbe, og de delene av perioden han eller hun ikke jobber, blir dermed inntektssikret av foreldrepenger.⁶⁹ Uttaket skal med andre ord ”tilsvare differansen mellom 100 prosent stilling og mottakers stillingsdel”, jf. § 14-16 første ledd. Unntakene fra denne hovedregelen følger av § 14-13, og begrenser fars rett til uttak.

Det første unntaket følger av § 14-13 annet ledd. Mor har ikke rett til foreldrepenger, og samtidig begynner hun å jobbe deltid. Da vil fars stønad reduseres tilsvarende det mor ikke jobber opp til 75 prosent av fulltid. Jobber mor 75 prosent eller mer, vil far kunne få full ytelse uten reduksjon som svarer til mors reduserte arbeidstid.

Det andre unntaket er der far skal ta ut foreldrepenger samtidig som mor kombinerer stønad og deltidsarbeid, jf. § 14-13 tredje ledd. I disse tilfellene er det ikke mulig for far å ta ut mer stønadstid enn det som tilsvarende mors stillingsdel i arbeidet. Et eksempel kan være der far ønsker et gradert uttak på 80 prosent stønad og 20 prosent arbeid, mens mor har en deltidsjobb med en stillingsprosent på 50. Her vil far bare ha mulighet til å ta ut 50 prosent stønad, all den stund graderte foreldrepenger ikke kan være høyere enn mors stillingsprosent. Disse unntakene gjelder ikke ved uttak av fedrekvoten, og det kommer jeg tilbake til.

Foreldrene kan gradere uttaket som de selv ønsker, enten samtidig eller hver for seg, jf. § 14-16 tredje ledd. Det finnes heller ingen grenser for hvor høy eller lav graderingen skal være. Familien kan fritt avtale med arbeidsgiver hva som er mest hensiktsmessig for dem.⁷⁰

⁶⁷ Ot.prp. nr. 104 (2004-2005) punkt. 7.6.1

⁶⁸ Rettsdata.no ftrl. note 1017

⁶⁹ Ot.prp. nr. 104 (2004-2005)

⁷⁰ NAV Rundskriv, ftrl. kap.14

Er det bare far som har opparbeidet rett til foreldrepenger, kan han gradere hele uttaket på 40/50 uker hvis han ønsker det. Graderingen kan ikke starte før syvende uke etter fødsel, da de første seks ukene er unntatt gradering.

2.3.2.2.1 *Samtidig uttak*

Foreldrene kan også kombinere det graderte uttaket ved at begge jobber deltid, slik at stønadperioden allikevel tilsvarer opp til 100 prosent av valgt sats. Hovedregelen er at det samlede graderte uttaket ikke skal være på mer enn 100 prosent av valgt sats jf. § 14-10 sjette ledd, selv om det finnes unntak for uttak av kvotene. Unntaket følger av § 14-12 annet ledd, annet punktum, og setter en maks-grense for samtidig uttak på 150 prosent av valgt sats. Dette gjelder imidlertid bare ved den ene av foreldrenes uttak av mødre- eller fedrekvoten, mens den andre tar ut foreldrepenger av den delen som er gjenstand for deling mellom foreldrene. For eksempel der far tar ut 100 prosent fedrekvote, kan mor samtidig ta ut foreldrepenger med opptil 50 prosent av valgt sats, under forutsetning av at hun jobber de resterende 50 prosent. Det samme blir tilfelle hvis hun er hjemme 20 prosent, da må hun jobbe 80 prosent.⁷¹ Ved uttak over 100 prosent av valgt sats, vil det overstigende føre til en tilsvarende prosentvis avkortning av den totale stønadperioden.⁷²

Stønadstiden forlenges ikke dersom mor og far velger samtidig uttak. Det utgjør til sammen full utbetaling av foreldrepenger, og stønadstiden vil fortsatt løpe sammenhengende som om foreldrene skulle tatt ut foreldrepengene til hver sin tid, jf. § 14-10 siste ledd. Ved gradering løper også stønadstiden sammenhengende, men da med en forlengelse. Den tilsvarer hvor stor stilling man har i arbeidet i forhold til valgt sats. ”Dersom uttaket er mindre enn 100 pst. av valgt sats[.....]forlenges uttaket tilsvarende”, jf. § 14-16 fjerde ledd.

I de tilfellene der mor og far velger samtidig uttak med forskjellige satser, kan de også velge å avslutte foreldrepengerperioden på hver sin dato, eller samme.⁷³

I første halvår av 2014 tok 13 prosent av alle stønadsmottakerne etter kap. 14 ut graderte foreldrepenger. Av disse var 76 prosent menn.⁷⁴

2.3.2.2.2 *Felles vilkår for gradert uttak*

Visse vilkår må til enhver tid være oppfylt når foreldrene skal ta ut stønadstiden samtidig, eller ikke, disse følger av §14-16 siste ledd. På samme måte som for utsettelse etter § 14-11

⁷¹ NAV.no, *Fleksibelt uttak*. 25.9.2014

⁷² Kjønsstad (2012) side 323

⁷³ NAV Rundskriv, ftrl. kap.14

⁷⁴ NAV.no, *Fleksibelt uttak*. 8.9.2014

annet ledd, må det foreligge en skriftlig avtale med arbeidsgiver. I disse tilfellene omhandler den delvis arbeid. Mellom NAV og frilansere/selvstendig næringsdrivende, kreves det også en skriftlig utbetalingsavtale.

All den stund saksbehandlingstiden er lang (8 uker i Akershus/10 uker i Oslo)⁷⁵, anbefales arbeidstakere å søke i god tid før det graderte uttaket starter. Den absolutte søknadsfristen, er at søknaden skal være det lokale NAV-kontor i hende før deltidsarbeidet starter. Da skal også avtalen med arbeidsgiver foreligge. Arbeidsmiljøloven regulerer retten til permisjon, og arbeidstaker må uansett søke om permisjon fra arbeidsgiver før uttak. Fristen er på fire uker dersom permisjonen varer lengre enn to uker og kortere enn et år, jf. arbeidsmiljøloven § 12-7. Varslingsfristen avhenger av hvor lang permisjonen skal være.

For arbeidstaker som ønsker å gradere uttaket, kan det avtales med kun én arbeidsgiver om gangen. Skulle vedkommende ha et samlet foreldrepengegrunnlag fra flere arbeidsplasser, har vedkommende kun mulighet til å forlenge stønadstiden med stillingsprosent fra en av arbeidsplassene.

Dersom stønadsmottaker jobbet deltid før fødsel, kan vedkommende gå tilbake til den samme stillingen under gradert uttak av stønaden uten avtale. En bekreftelse på arbeidsforholdet er alt som trengs.⁷⁶ Stønaden vil da bli redusert med denne stillingsandelen selv om den er lik stillingsandelen for opparbeidet foreldrepengegrunnlag. Stønadsperioden vil bli tilsvarende forlenget.

På samme måte som med utsettelse, kan foreldrene også her avtale med arbeidsgiver om de vil avslutte graderingen tidligere. De kan samtidig inngå flere avtaler i løpet av samme stønadsperiode.⁷⁷

2.4 Tredeling av foreldrepengeperioden

Med tredeling av stønadsperioden menes at en del er forbeholdt mor, en del er forbeholdt far og en del er felles⁷⁸.

⁷⁵ NAV.no, *Saksbehandlingstider i NAV*. 26.9.2014.

<https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Kontakt+NAV/Utbetalinger/Nyttig+a+vite/Saksbehandlingstider+i+NAV.369524.ems>

⁷⁶ NAV Rundskriv, ftrl. kap.14

⁷⁷ NAV Rundskriv, ftrl. kap.14

⁷⁸ I noe litteratur omtales felleskvoten som foreldrepengene

Ved endringslov av 15. juni 2012, ble tredelingen av foreldrepengeperioden et faktum ved innføringen av mødrekvoten. Både mor og far skulle få 12 uker hver, mens resten av ukene skulle gå til felles fordeling. Disse kunne foreldrene disponere etter eget ønske. Det som var igjen til fordeling i fellesdelen ble da på henholdsvis 20 uker ved full sats, og 30 uker ved redusert sats.

Tredelingen som ble foreslått i Prop. 64 L (2011-2012) trådte i kraft 1.7.2013. Samtidig ble mødre- og fedrekvoten økt til 14 uker ved Prop. 79 L (2012-2013). Regjeringen Stoltenberg gjennomførte denne ordningen etter inspirasjon fra det islandske systemet. Der har mor og far tre måneder hver og en tre måneders fellesdel der foreldrene selv fordeler uttaket.⁷⁹

2.4.1 Vilkår for uttak av kvotene etter § 14-12 første ledd

Dersom begge foreldre oppfyller vilkårene for stønad etter § 14-6, kan de etter § 14-9 femte ledd dele stønadsperioden. Unntatt fra deling er mors forbeholdte uker før og etter fødsel samt mødre- og fedrekvoten. Lengden på uttaket av fellesperioden avhenger av hvilken dekningsgrad foreldrene har valgt og hvor stort uttak mor tar før fødsel. Kvotene vil være uavhengige av valgt sats. Jeg kommer tilbake til mors uttak nedenfor.

I dag er mødre- og fedrekvoten på 10 uker hver, mens fellesdelen er på henholdsvis 26 uker med full sats, og 36 uker med redusert sats, se § 14-12 første ledd. Eneste unntaket fra hovedregelen om fordeling av kvotene, er dersom den av foreldrene som skal ta ut sin kvote, ikke er i stand til å ta vare på barnet eller er avhengig av hjelp fra andre for å gjøre det. Grunnlaget for dette må være sykdom eller innleggelse på institusjon. Unntaket fremkommer av § 14-12 siste ledd. Samme vilkår fører samtidig også til at kvoten blir gjenstand for utsettelse etter § 14-11 første ledd, litra c og d. Uavhengig av om vedkommende velger overføring eller utsettelse av kvoten, må forholdet dokumenteres med legeerklæring, jf. § 14-12 siste ledd og § 14-11 siste ledd.

Kvotene kan også tas ut samtidig med uttak av ferie og ved mottak av feriepenger.⁸⁰

2.4.2 Mødrekvoten

Mor hadde tidligere ingen egen mødrekvote. Hennes forbeholdte uker på tre før fødsel og seks etter fødsel, var hennes ”kvote”.⁸¹ Etter inndelingen av foreldrepengeperioden i 2013 ble mor likestilt med far. Hun fikk da egen kvote tilsvarende fars, se §14-12 første ledd. Bakgrunnen for mødrekvoten er ifølge Prop. 64 L (2011-2012) et ønske om at far skal ta ut en større del av

⁷⁹ Prop.64 L (2011-2012)

⁸⁰ NAV Rundskriv, § 14-12

⁸¹ Kjøenstad (2009) side 99

foreldrepengeperioden, som igjen bunner i hensyn til likestilling. Ved innføringen av mødrekvoten vil det bli klarere for foreldrene at stønadperioden tilhører begge, og ikke bare mor.⁸²

Ved tredelingen av foreldrepengene er mødrekvoten nå på 10 uker, men hun kan kun disponere fire av dem etter eget ønske. Og eneste krav for å unngå bortfall av resterende mødrekvote, er at den tas ut etter fødselen og innen tre år. De seks første ukene etter fødsel skal mor ta ut. Her finnes det ingen valgmuligheter dersom hun ønsker foreldrepenge, §14-9 femte ledd andre og fjerde setning. Skulle mor velge å arbeide i tidsrommet innenfor disse seks ukene, vil tilsvarende stønadsdager falle bort. Etter dette er mors forbeholdte stønadstid på til sammen 13 uker. Ser man bort fra disse unntakene, er reglene i utgangspunktet ellers kjønnsnøytrale.⁸³

Det følger av ftrl. § 14-10 første ledd, at uttaket skal starte senest tre uker før fastsatt terminato, og tidligst 12 uker før. Alt uttak mor foretar seg før fødsel går til fratrukk av fellesdelen dersom begge foreldrene har rett til foreldrepenge. Det gjelder også når mor går gravid på ”overtid” og føder etter termin. Grunnen er at ”mødrekvoten ikke kan tas ut før fødsel”, jf. § 14-9 femte ledd, femte setning.

Etter § 14-10 første ledd annen setning, må mor ”senest påbegynne uttaket 15 stønadsdager (tre uker) før fødselen”. Ingen vet med sikkerhet når barnet skal fødes, med unntak av et planlagt keisersnitt. Derfor tar reglene utgangspunkt i terminatoen. Fødes barnet for tidlig, det vil si før terminato, vil resterende dager av de tre ukene bli borte. Det som er igjen blir uansett trukket fra fellesdelen, selv der de ikke blir tatt ut. Derfor er stønadstiden etter fødsel alltid lik, med unntak av de tilfellene der mor har tatt ut mer enn tre uker. Ordningen fungerer på denne måten, da formålet med bestemmelsen er at mor ikke skal streve for å opparbeide seg rettigheter så tett på fødselen. Mor skal heller ikke presses til å arbeide, verken av arbeidsgiver eller seg selv. Meningen er at verken mor eller fosteret skal bli overanstrengt eller stresset i disse siste ukene før fødsel. Brukes de ikke til tilsiktet formål, faller de derfor bort.⁸⁴

Hadde regelsettet hatt en egen kvote for permisjon ”før fødsel”, ville denne rettigheten vært usikker, da man ikke vet når barnet faktisk kommer. I de tilfeller foreldrene har en anelse om at barnet blir født før termin, kan de velge oppstart av uttaket tidligere. Dermed vil de minimere sannsynligheten for å miste disse tre ukene.

⁸² Kjønstad (2012) side 322-323

⁸³ Kjønstad (2012) side 322-323

⁸⁴ Rettsdata.no, ftrl. note 982

Det må avtales med NAV når uttaket av foreldrepengene skal starte, og det er uavhengig av om uttaket starter tre eller 12 uker før fødsel. Skulle mor gå ut i permisjon tidligere eller senere enn avtalt, er det det faktiske tidspunktet som blir avgjørende.⁸⁵

Ved mors uttak av mødrekvote og fellesperiode, stilles det ingen aktivitetskrav til far.

2.4.2.1 Mødrekvoten ved gradert uttak

Det stilles visse aktivitetskrav til mor dersom far skal ta ut foreldrepenge utenom fedrekvoten, dette følger av § 14-13. Regelen gjør seg imidlertid ikke gjeldende dersom far graderer sitt uttak opptil 50 prosent mens mor tar ut mødrekvoten, jf. §14-12 annet ledd.⁸⁶ Grunnen er at det skal være mulig for begge foreldre å ta ut stønadstid, samtidig som den ene tar ut sin kvote.

For mor tilsier dette at hun kan ta ut sin mødrekvote tilsvarende 100 prosent i fire uker samtidig som far tar ut graderte foreldrepenge. § 14-10 første ledd tredje setning, konstaterer at de første seks ukene uteblir fra samtidig uttak: ”Faren kan ikke ta ut foreldrepenge i de første 30 stønadsdagene (6 ukene) etter fødselen”. Av § 14-16 jf. § 14-9 femte ledd annet punktum går det også frem at disse ukene er unntatt fra deling. Disse seks ukene inngår i mødrekvoten, som nevnt ovenfor.

2.4.3 Fedrekvoten

De siste tiårene har foreldrepenge, generelt sett, hatt en stor innvirkning på privatlivet. Spesielt for fedrene. De har fått en sterkere rolle i barneomsorgen, og det skyldes i stor grad reglene om tildeling av permisjon for fedre.⁸⁷ Bak opprettelsen av pappapermisjon, ligger hensynet til likestilling. Fedrekvoten fungerer nå slik at stønaden blir forkortet med samme antall uker dersom den ikke blir tatt ut, og det har vist seg å fungere effektivt.⁸⁸

I 1993 ble det for første gang innført en fedrekvote på fire uker. Fedrekvoten fortsatte deretter å øke uten at resten av permisjonstiden ble redusert. I 2005 ble den økt til fem uker, i 2006 til seks uker og i 2009 ble den utvidet til 10 uker, det samme som vi har i dag. To år senere, i 2011, økte fedrekvoten så til 12 uker, og nådde sin topp i 2013 da Regjeringen Stoltenberg hevet den til 14 uker. Regjeringen Solberg senket den til ti uker i 2014 ved Prop. L 40 (2013-2014), og stortingsflertallet ga sin støtte til forslaget i Innst. 14 S. (2013-2014). Begrunnelsen for støtten var et ønske om økt valgfrihet og fleksibilitet for barnefamilier. På den annen side

⁸⁵ NAV Rundskriv § 14-10

⁸⁶ NAV Rundskriv, § 14-12

⁸⁷ Kjøenstad (2009) side 99

⁸⁸ Kjøenstad (2012) side 321

fremhevet flertallet at det åpnes for en tillitsbasert unntaksordning i regjeringserklæringen og i samarbeidsavtalen mellom Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre. Unntaksordningen ble nevnt da økt fleksibilitet ikke vil gjelde for alle.^{89 90} Forslaget til denne ordningen er beskrevet i punkt. 3.2.1.

Ved innføringen av fedrekvoten ble det stilt aktivitetskrav til mor, men dette ble fjernet etter ett år i 1994. Nå er det ingen aktivitetskrav til mor ved uttak av fedrekvoten, og den kan derfor tas ut ”uten hensyn til om vilkårene i § 14-13 første ledd er oppfylt”, jf. § 14-12 annet ledd. Bestemmelsen kommer jeg tilbake til i punkt 2.5.

Dersom far har rett til foreldrepenger etter § 14-6, er minimumsuttaget det som tilsvarer hans kvote. Fedrekvoten er nå, som nevnt tidligere, på 10 uker. Uttak er kun mulig etter fødsel, og kan tidligst startes opp når barnet er syv uker.

Far kan opparbeide seg rett til foreldrepenger frem til sitt uttak. Dette må det da søkes om før mor er ferdig med sitt uttak. Skulle mor utsette eller gradere sitt uttak, kan far i prinsippet ha nesten tre år å gjøre det på. I de tilfeller hvor mor ved uttakets begynnelse får hele uttaket alene, kan rett overføres til far dersom han opparbeider seg rett under mors uttak. Beregningsgrunnlaget er fast fra første uttaksdag, uavhengig om han velger å utsette eller gradere uttaket.⁹¹

Selv om begge foreldre ønsker at det er mor som skal ta ut hele permisjonen, er hovedregelen at fedrekvoten ikke kan overføres til henne. Har far en opparbeidet rett til foreldrepenger, blir det en automatisk tredeling av foreldrepengene, forbeholdt at mor også har rett til foreldrepenger. Tar ikke far ut sin del som er fedrekvoten, vil hele perioden på ti uker gå tapt. Unntaket er som nevnt i punkt 2.4; hvis far er syk eller innlagt på institusjon, jf. § 14-12 siste ledd. Er sykdomsvilkåret oppfylt, kan far velge om han vil søke om å få overført kvoten til mor, eller søke om utsettelse, jf. §14-11 første ledd litra c og d.

Begrunnelsen for de strenge reglene angående overføring av fedrekvote finnes i Ot.prp. 104 (2004-2005), der departementet uttaler: ”Fedrekvoten ble innført for at fedre skulle ta mer aktivt del i omsorgen i barnets første leveår. Formålet med fedrekvoten taler for at unntaksadgangen er snever.”⁹²

⁸⁹ Innst. 14 S. (2013-2014) punkt 2.1

⁹⁰ Syse (2014) punkt 2.2

⁹¹ NAV Rundskriv, § 14-12

⁹² NAV Rundskriv, § 14-12

I de tilfeller far kun skal ta ut fedrekvoten må han søke om dette før siste dag i fellesperioden er over. Datoen fremkommer av mors vedtaksbrev fra NAV.⁹³ Dette gjelder både utsettelse etter § 14-11, og gradering av uttaket etter § 14-16. I de tilfeller far ønsker å fortsette uttaket sammenhengende etter fellesperioden er ferdig, må han på samme måte som ved de andre uttakene søke før fellesperioden er over. Kommer søknad om uttak av fedrekvote senere, mister far tilsvarende stønadsdager. Kommer søknaden frem etter vedtakets maks-dato, går hele fedrekvoten tapt.⁹⁴ Et eksempel fra praksis er TRR-13/00393. Søknad om fedrekvote ble fremsatt etter fristens utløp, men før permisjonstiden var over. I dette tilfellet fikk far beholde de stønadsdagene som var igjen etter søknadstidspunktet.

Dersom far ønsker å utsette uttaket sitt, må retten til fedrekvote være opparbeidet før han søker. Han kan derfor ikke utsette uttaket for å opparbeide seg foreldrepengegrunnlag.

Når far tar ut fedrekvoten stilles det ingen aktivitetskrav til mor etter § 14-13 første ledd, jf. § 14-12 annet ledd og § 14-13 siste ledd. Dermed kan hun ta ut graderte foreldrepenger på opp til 50 prosent for alle 10 uker far er ute i 100 prosent pappapermisjon, jf. § 14-12 annet ledd, annet punktum. Hun kan også være hjemme i ulønnet permisjon hvis hun ønsker det.

I Trygderetten handler de fleste ankesakene fra kapittel 14 om fedrekvoten. Derfor er det oppført en hel side med hvordan saksbehandlingen av mistet rett til fedrekvote skal behandles i NAV sitt rundskriv om § 14- 12. Det har også kommet egne retningslinjer om behandling av fedrekvoten, dette kommer jeg tilbake til.

2.5 Generelle vilkår for fars rett til foreldrepenger

Det følger av § 14-13 første ledd litra a-g, at mors aktivitetskrav må være oppfylt dersom far skal få innvilget rettigheter på selvstendig grunnlag etter ftrl. kapittel 14. Dette gjelder også om han ønsker å ta ut hele eller deler av fellesdelen. Som tidligere nevnt er aktivitetskravet unntatt ved uttak av fedrekvoten, jf. § 14-12 annet ledd.

Aktivitetskravet etterkommes dersom mor går ut i arbeid med minimum 75 prosent stilling jf. § 14-13 annet ledd, tar offentlig godkjent utdanning på heltid eller i kombinasjon med arbeid som i sum gir heltid, på grunn av sykdom, skade eller innleggelse på helseinstitusjon, eller deltar i et introduksjons-⁹⁵ eller kvalifiseringsprogram⁹⁶. Uttak for far dersom mor deltar i ovenfor nevnte aktiviteter, kommer jeg tilbake til i kapittel 3.

⁹³ NAV.no, *Foreldrepenger*. 2014

⁹⁴ TRR 2008-2653

⁹⁵ Introduksjonsloven kap. 2

⁹⁶ Lov om sosiale tjenester i NAV §§29-39

Det følger av § 14-13 annet ledd at dersom mor jobber deltid under 75 prosent, blir fars stønad tilsvarende redusert. Jobber mor derimot 75 prosent eller mer, får far full stønad ut fra ”sin egen stillingsdel”. Stillingsdelen er den prosenten som svarer til arbeidstid i forhold til full stilling. Deretter regnes stillingsdelen ut fra valgt sats. Et unntak fra aktivitetskravet foreligger dersom mor mottar uførepensjon etter ftrl. kap. 12. Da kan far ta ut stønadsdager tilsvarende fedrekvoten, jf. §14-14 siste ledd.

Ved sykdom, skade eller innleggelse etter § 14-13 første ledd litra d og e, vil rett til uttak av foreldrepenger også gjelde for de første seks ukene etter fødsel. I femte ledd stilles det krav til legeerklæring. For øvrig er sykdomsvilkåret det samme som for utsettelse i § 14-11 første ledd litra c. Se ovenfor i punkt 2.3.2.1.1.

2.6 Bare mor

2.6.1 Bare mor har opptjent rett

Mor kan i motsetning til far ta ut alle eksisterende stønadsdager alene dersom hun har opparbeidet seg rett til foreldrepenger. Hun kan ta ut stønad direkte før og rett etter fødsel, og i tillegg blir hele fedrekvoten overført til henne. Mor får alt i de situasjoner hvor far ikke har rett til foreldrepenger etter § 14-12 første ledd, jf. § 14-6. Mors stønad vil være på totalt 49 og 59 uker med redusert og full dekningsgrad.

2.6.2 Mor har aleneomsorg

Den andre situasjonen hvor mor har krav på hele stønadsperioden er når hun har aleneomsorg for barnet, jf. § 14-15. Fedrekvoten overføres da til mor sammen med mødrekvoten og fellesperioden. Hele uttaket vil i likhet med situasjoner der bare mor har opptjent rett, være på 49 uker med redusert sats og 59 uker med full sats.

2.7 Bare far

2.7.1 Bare far har opptjent rett

I de tilfeller der mor ikke har rett til foreldrepenger, og far har opparbeidet rett på eget grunnlag kan han etter § 14-14 ta ut hele permisjonen oppad begrenset til foreldrepengeperioden etter fødsel. Uavhengig av mors rolle, vil de seks første ukene etter fødsel bli trukket fra mødrekvoten før det resterende overføres til far. Her kan mor ta ut engangsstønad etter § 14-17, mens far får rett til foreldrepenger. Frem til 2010 mistet far retten til foreldrepenger dersom

mor tok ut engangsstønad.⁹⁷ Foreldrepengeperioden til far alene tilsvarer 40 uker med full sats og 50 uker med redusert. Her velger far hvilken dekningsgrad han vil benytte seg av. For at far skal få stønad alene stilles det aktivitetskrav til mor for hele perioden på samme måte som for fars uttak av foreldrepenger. Dette gjelder ikke fedrekvoten, jf. § 14-12 annet ledd. Vilkåret blir da at fra barnet er syv uker, må mor oppfylle et av kravene til aktivitet i § 14-13, eller ikke være i stand til å ta seg av barnet på grunn av sykdom eller skade jf. §14-13 litra d og e.

Skal far få alle de stønadsdager han har krav på, må han starte uttaket den syvende uken etter fødsel. Deretter må han ta ut minst seks uker av permisjonstiden før han kan utsette uttaket, jf. § 14-11 annet ledd. Søker han ikke om utsettelse, løper uttaket fra uke syv og ut resten av permisjonstiden. Dette følger av § 14-10 siste ledd om sammenhengende stønadstid. Velger far ikke å begynne sin stønadstid direkte etter mor er ferdig med sine seks forbeholdte uker, mister han stønadsdager tilsvarende antall dager han forsinker uttaket. Vilkåret etter § 14-11 annet ledd siste setning krever at ”stønadsperioden må tas ut sammenhengende i minst 30 stønadsdager (seks uker) før uttak kan utsettes”. Så i de tilfeller hvor kun far har rett til foreldrepenger, oppfylles ikke dette vilkåret automatisk ved mors obligatoriske uttak. Se ovenfor i punkt 2.3.2 om utsettelse. Her må far ta ut seks sammenhengende uker selv om han ikke har mulighet til å ta permisjon de første seks ukene av barnets liv, jf. § 14-10 første ledd. Unntak fra denne regelen forekommer kun dersom mor er for syk til å ta seg av barnet eller er innlagt på helseinstitusjon, jf. § 14-13 fjerde ledd, jf. første ledd litra d og e. Dersom unntak ikke foreligger må far starte det sammenhengende uttaket i uke 7 etter fødsel.

I TRR-13/01570 fikk en norsk mann avslag på søknad om utsettelse. Han hadde fått barn med en dansk statsborger som fikk foreldrepenger etter dansk ordning. Avslagsgrunnlaget var at vilkår om utsettelse ikke var oppfylt. Etter § 14-11 annet ledd, kan det ikke gis utsettelse før det er tatt ut en sammenhengende stønadsperiode på minimum seks uker. I denne saken hadde far søkt for sent. Det var derfor ikke lenger mulig for han å ta ut 30 stønadsdager, da foreldrepengeperioden ville utløpt innenfor disse dagene.

Skal far gradere uttaket, kan han søke om å starte det fra uke 7 etter fødsel. Siden bare far har rett til foreldrepenger, må mor da fylle aktivitetskravet i den perioden far ønsker å ta ut stønaden, jf. § 14-16 annet ledd.

2.7.2 Far har aleneomsorg

Har far opparbeidet en rett til foreldrepenger og har omsorgen for barnet alene, vil det ikke foreligge andre vilkår for rett til uttak. Reglene i § 14-13 vil ikke gjøre seg gjeldende all den

⁹⁷ Kjønsstad(2012) side 326

stund mor ikke lenger er inne i bildet. Her kan, i motsetning til tilfellet ovenfor, hele mødrekvoten inngå i fars stønadsperiode. Forutsatt at mor tidligere ikke har mottatt noen støtte fra NAV i forbindelse med fødselen.⁹⁸

Har far ikke opparbeidet en selvstendig rett til foreldrepenger, kan det i visse tilfeller ytes engangsstønad til han etter § 14-17 annet til fjerde ledd.

2.8 Fars omsorgspermisjon rett etter fødsel

Fedre som er arbeidstakere har krav på permisjon fra yrkesaktiviteten de første to ukene etter fødsel, jf. aml. 12-3 første ledd. Dette tilsier ikke dermed at de har krav på lønn under permisjonen. Mange arbeidsgivere utbetaler lønn for disse ukene, men det er også mange som ikke gjør det. For fedre som ikke får lønn disse ukene, kan det resultere i at de mister muligheten til å være hjemme med mor og barn i perioden rett etter fødsel. Og far kan ikke ta ut deler av fedrekvoten som omsorgspermisjon, da regelen i § 14-10 første ledd unntar far fra uttak de første seks ukene etter fødsel. Se kap. 3 om den svenske omsorgspermisjonen

⁹⁸ NAV Rundskriv, § 14-12

3 utfordringene og forenklinger av dagens uttaksregler?

Reglene om foreldrepenger er et tema som ofte er i medias søkelys, og de potensielle endringene av ftrl. kapittel 14 er intet unntak.

Med jevne mellomrom hører man om en og annen far eller mor som har mistet retten til foreldrepenger fordi de har misforstått uttaksreglene. Dette har bidratt til å kaste lys over problematikken rundt reglene. Media har i stor grad medvirket til å belyse urettferdigheten reglene kan føre med seg, har det ført til at to forskjellige regjeringer har forsøkt å forenkle dem. Disse forenklingene kommer jeg tilbake til.

Media er som sagt en av de største pådriverne til endringer. De nye retningslinjene for ”behandling av fedrekvotesaker der far har mottatt informasjonsbrev” er et eksempel på det. I et samarbeid mellom BLD og NAV ble det som en følge av en sak på ”TV2 hjelper deg”⁹⁹ utviklet nye retningslinjer i 2012. Disse gir grunnlag for å gi far rett til fedrekvote selv om han ikke har søkt på riktig måte. I denne saken hadde far fått avslag på foreldrepenger da han ikke hadde søkt om utsettelse etter § 14-11 på riktig måte. Før disse retningslinjene kom ble flere saker i Trygderetten hjemvist til ny behandling. Grunnlaget for avgjørelsene var basert på en melding fra NAV forvaltning til resten av etaten. Den gikk ut på at TV2-nyhetene hadde tatt opp flere saker der far hadde mistet retten til foreldrepenger grunnet feil- eller mangelfull informasjon angående utsettelse av fedrekvoten. Derfor ble det åpnet for ny behandling av denne typen saker. Se blant annet TRR-2011-708 og TRR-2011-1555.

BLD har i Regjeringen Solberg og Regjeringen Stoltenberg kommet med forslag om forenkling av systemet. Rundt begge forslagene har medieinteressen vært stor, spesielt rundt det siste forslaget til Regjeringen Solberg. Den nye høringsuttalelsen har vært gjenstand for mye kritikk i media¹⁰⁰, spesielt i likestillingsøyemed. Jeg kommer tilbake til innholdet i forslagene.

Mediedekningen tydeliggjør at foreldrepengereglene er et populært politisk område. Den store interesse kan skyldes at dette er symbolpolitisk viktig, og dermed med på å gjenspeile regjeringens politikk. Medias årvåkenhet og engasjement gjør det derfor enda viktigere for regjeringene å handle, det vil si å endre reglene om foreldrepenger for å klargjøre skille mellom

⁹⁹ <http://www.tv2.no/a/3944867>

¹⁰⁰ Se for eksempel:

Tjenshaugen, *Statsråd foreslår smutthull i fedrekvoten*. Aftenposten, 27.6.2014.

NTB, *Horne til media: Pappa kan ta mer fedreperm*, Horne i brev: *Det blir nok mindre på pappa*. Dagens Næringsliv, 25.9.2014.

Landsend, *Kvinnene blir taperne*, Dagbladet s. 18, del 1, 10.10.2014

forskjellige politiske områder. Forslaget til Regjeringen Stoltenberg omhandlet i stor grad forenkling og likestilling, mens Regjeringen Solbergs forslag var preget av forenkling med vekt på familienes valgfrihet. Nedenfor skal jeg gå igjennom noen av de forenklingene som er forsøkt gjennomført, og noen som er blitt gjennomført.

3.1 Den tidligere regjeringens forslag til forenklinger

Formålet med foreldrepengeordningen er å sikre inntekt, slik at en av foreldrene kan være hjemme med barnet det første året. Av den grunn løper stønadperioden sammenhengende, jf. § 14-10 siste ledd. En av foreldrene må derfor alltid være mottakere av stønad for å unngå å tape rett.¹⁰¹ Se punkt 2.3.1.5 ovenfor. Unntakene fra denne regelen er utsettelse og gradert uttak. Men for mange foreldre og for NAV spesielt, kan disse reglene bli kompliserte.

Det er som oftest manglende kunnskap om lovens vilkår som fører til tapte rettigheter for foreldrene, og § 14-10 siste ledd er en av hovedgrunnene. Dersom dette leddet ble opphevet ville reglene i §§14-11 og 14-16 ha blitt overflødige. Foreldrene ville da fritt kunne utsette foreldrepengeuttaket frem til barnet fyller tre år. Det ville også blitt mulig for dem å utsette uttaket dersom de valgte å ta ut ulønnet permisjon, eller var student. Dette ville kunne sikre foreldre større fleksibilitet ved uttak av stønad.

Regjeringen Stoltenberg kom i 2012 med forslag til forenklinger av foreldrepengeordningen ved Prop. 184 L (2012-2013) *Endringer i folketrygdloven (forenklinger i foreldrepengeordningen)*. Proposisjonen gikk ut på å forenkle kap. 14 ved å innføre samme opptjeningsstidspunkt for mødre og fedre, samme beregningstidspunkt for mødre og fedre, og et fleksibelt uttak av foreldrepengene ved at det ikke lenger skulle være et krav om sammenhengende uttak. Denne proposisjonen ble trukket tilbake av regjeringen Solberg ved Meld. St. 16 (2013-2014) som nevnt ovenfor. Begrunnelsen for tilbaketrekingen var at den nye regjeringen ønsket en ny vurdering av lovforslaget.¹⁰² Tilbaketrekingen kan synes litt underlig da både Høyre og Fremskrittspartiet ba regjeringen Stoltenberg i Innst. 299 S. (2010-2011) om en ”full gjennomgang av foreldrepengeordningen for å forenkle dagens ordning, samt gjøre den mer fleksibel for å likestille mor og far”.^{103 104 105}

Jeg går ikke videre inn på de to første forslagene om opptjenings- og beregningstidspunkt.

¹⁰¹ Prop. 184 L (2012-2013) s. 13

¹⁰² Rettsdata, ftrl. note 990

¹⁰³ Innst. 299 S. (2010-2011), forslag nr. 1, kap. 3

¹⁰⁴ Norsk lovkommentar, Folketrygdloven kap.14 § 14-6 note 964, 15.9.2014

¹⁰⁵ Kjønsstad, 2012, s.323

3.1.1 Forslag om fleksibelt uttak av foreldrepenger

Hele forslaget om fleksibelt uttak går ut på å ta bort kravet om en sammenhengende stønadsperiode. Denne minimale endringen vil allikevel få store forenklingsevirkninger.

I proposisjonens innledning blir det nevnt at utsatt uttak for studenter og utsettelse ved avtalefestet ferie, er områder som i dag er svært lite fleksible. I høringsnotatet til forenklingen argumenterer departementet med at regelverket er komplisert, omfattende og arbeidskrevende for NAV. Det vises også til at det er lite brukervennlig for mange av brukerne. Brukerne fremholder også at gjeldende regelverk fremstår ” som unødig stivbent og lite rimelig”, og at begrensningene i uttaket innenfor tre år er ubegrunnet. Departementet legger også vekt på at manglende kunnskap om vilkårene kan føre til tapte rettigheter. Se ovenfor i punkt 2.3.2.1 om utsettelse. Høringsnotatet viste videre til at det ville bli enklere for NAV. Staten ville ikke lenger trenge å innhente avtaler mellom arbeidsgivere og foreldre som skal utsette stønadsperioden. Det ville ikke lenger være nødvendig å passe på at en av foreldrene til enhver tid mottar støtte, og jobben med å finne ut om vilkårene for utsettelse er tilstede forsvinner, jf. punkt. 2.3.2.1.1.

I proposisjonens punkt 7.3 blir det presisert at denne lovendringen vil løse dagens utsettelsesproblemer der far mister rett til fedrekvote ved at søknaden er fremsatt for sent.¹⁰⁶ Se eksempel nedenfor under utsettelse.

Flertallet av høringsinstansene som uttalte seg støttet forslaget. De fleste mente at forslaget var en vesentlig forenkling og forbedring av foreldrepengeordningen, og at flere fikk tatt ut permisjonsdager.

3.1.1.1 § 14-10 siste ledd: Stønadsperioden løper sammenhengene

Det tredje og siste punktet i proposisjonen, var fleksibelt uttak av foreldrepenger. Det handlet i hovedsak om å avskjære hele siste ledd om sammenhengende periode fra § 14-10. Dette ville ført til en forenkling av uttaksprosessen, da hele søkeprosessen ville blitt borte. Foreldrene ville hatt fritt uttak av stønadstiden til barnet fylte tre år, jf. § 14-10 tredje ledd. Samtidig ville foreldrene fortløpende informert NAV om hvordan de ønsket å ta den ut.¹⁰⁷ Denne løsningen likner på det systemet den svenske ”försäkringskassan” bruker. Dette kommer jeg tilbake til i punkt. 3.3.

¹⁰⁶ Prop. 184 L (2012-2013) side 13, tilhørende høringsnotat:

http://www.regjeringen.no/upload/BLD/LSK.pdf#search=høringsnotat%20forenklinger%20i%20foreldrepengordningen®j_oss=1

¹⁰⁷ Rettsdata, ftrl. note 990

”Forslaget om fjerning av bestemmelsen om at stønadperioden løper sammenhengende gir ikke nye rettigheter til foreldrepenge, men gir endringer mht. når foreldrepengene kan tas ut.”¹⁰⁸

Utsettelse, §14-11

Departementet foreslår å fjerne hele §14-10 siste ledd. Dermed vil det ikke lenger være behov for utsettelsesreglene i §14-11. Foreldrene kan da selv bestemme hvordan de vil fordele uttaket innenfor tre år, jf. §14-10(3). Denne endringen ville eliminert tap av stønad dersom vilkår for utsettelse ikke var oppfylt, og gjort saksbehandlingen enklere for NAV.¹⁰⁹ En situasjon som ofte fører til at far taper rett, er når mor utvider permisjonstiden sin med ferieavvikling. Dette var bakgrunnen til fars tapte rettighet i TTR-2010-1072. Far tiltrådte sin permisjonstid direkte etter at mor var ferdig med sin, inkludert ferieavvikling. Mor hadde tatt ut fire uker ferie. Far mistet disse fire ukene fordi han ikke hadde søkt om utsettelse av uttaket. I tillegg tapte han også de andre ukene, all den stund fedrekvoten var over når han søkte om utsettelse for første gang. Far hadde ikke forstått dette, og klaget inn vedtaket. Vedtaket ble stadfestet, og han mistet alle ukene foruten de to dagene han faktisk hadde tatt ut. For å få tilkjent rettigheten skulle han ha søkt om utsettelse før mor gikk inn i ferieperioden. Far kunne også ha søkt mens fedrekvoten løp, og under mors ferieavvikling. Han ville da ikke hatt krav på utsettelse av flere dager enn fra det tidspunkt NAV hadde mottatt søknaden og frem til hans del av permisjonen var over.

Mange saker er bragt inn for Trygderetten på dette området, og mange av sakene blir også gjenstand for omgjøring. Dette er en kostbar affære med høye transaksjonskostnader for samfunnet. I 2011 kunne ca. 200 fedre ha fått saken sin vurdert på nytt.¹¹⁰

Gradert uttak, §14-16

Departementet mente det fortsatt skulle være adgang til å gradere foreldrepengene, men at det kunne foregå på en enklere måte. I proposisjonen foreslår de at foreldrene skal kunne styre graderingen helt selv, og at kravet til en viss prosent arbeid ved siden av et gradert uttak burde fjernes. NAV vil også slippe å innhente avtale mellom arbeidsgiver og arbeidstaker. Det skal allikevel fortsatt foreligge en avtale om delvis arbeid med arbeidsgiver etter aml. Alt uttak under 100 prosent vil fortsatt føre til en forlengelse av uttaket, samtidig kan ikke foreldrepengeuttaket og stillingsandelen overstige 100 prosent. Sml. det svenske uttaket nedenfor i punkt. 3.3.

¹⁰⁸ Se høringsnotatet ovenfor, side 13

¹⁰⁹ Prop. 184 L (2012-2013) s. 13

¹¹⁰ Wigestrands, Heidi Hjorteland(2011)

Eksempler på at reglene er tungvinte, gjelder spesielt for selvstendig næringsdrivende og frilansere. Arbeidsmiljøloven gjelder ikke for dem, de regulerer derfor sin egen arbeidstid. Når det kommer til søknad om gradering foreligger det ingen frist ovenfor arbeidsgiver. De må avtale uttaket direkte med NAV. Dette kan bli anstrengende. Det skal søkes i god tid før arbeidsforholdet starter. Arbeidsoppdrag fås ofte på kort varsel. Det kan derfor bli vanskelig å gi beskjed god tid i forveien. Denne ordningen bidrar også til merarbeid for NAV. De må fortløpende ta stilling til om det har blitt utbetalt feil stønad i tilfeller der søknaden har kommet inn etter påbegynt arbeid.¹¹¹ Det kan også bli vanskelig å gradere uttaket for foreldre som har flere småjobber, fordi det kun er mulig å avtale gradering med én arbeidsgiver om gangen.

Generelt om forslaget til fleksibelt uttak

Flertallet av høringsinstansene støttet forslaget. De mente dette var en forenkling og dermed en forbedring av reglene. Støtten er klart større til dette forslaget enn til de to andre forslagene om samme opptjenings- og beregningstidspunkt for foreldrene. Mindretallet uttrykker skepsis, mens Finans Norge og KS sier nei til forslaget. De er urolige for at forslaget vil påvirke arbeidsgivers forutsigbarhet på en negativ måte, spesielt når det gjelder å skaffe vikarer for den som tar ut permisjonstid.

I proposisjonens punkt. 7.5 ble det argumentert med selve behovet for endringer. Dette ble underbygd med behovet for forenklinger med hovedfokus på kompleksiteten rundt reglene. Det ble også lagt vekt på merarbeidet dagens regler forårsaker og det faktum at flere foreldre vil unngå å tape retten til foreldrepenger. Spesielt når det gjelder fedrekvoten. Samtidig mener NAV at endringen vil føre til at hele foreldrepengoordningen vil bli mer effektiv, da det ikke lenger vil bli stilt krav til aktiviteten forelderens foretar seg under utsettelsesperioden.

Både søkeprosessen og adgangen til å få utsettelse vil være gjenstand for forenkling. Spesielt vil den utvidede adgangen ha mye å si for de som trenger utsettelse på annet grunnlag enn heltidsarbeid, som for eksempel studenter eller mottakere av arbeidsavklaringspenger som ønsker å delta på arbeidsmarkedstiltak. Problemene ved mors uttak av ferie vil også falle bort, jf. avsnittet ovenfor om utsettelse.¹¹² Departementet sier i proposisjonen at dette vil ”gi et enklere regelverk som oppfattes som mer rimelig”.

Det ble eksplisitt også gitt uttrykk for at aktivitetskravet i ftrl. § 14-13 ikke ville bli berørt i denne forenklingen. Kravet skulle gjelde som før, selv om også dette er et problematisk område for mange. For mange fedre kan det bidra til at uttaket av fedrekvote blir vanskelig.

¹¹¹ NAV Rundskriv, § 14-16

¹¹² Prop. 184 L (2012-2013)

I forslaget til den sittende regjering om ”utvidet unntaksordning”, som er forklart nedenfor i punkt 3.2.1, ville flere av høringsinstansene gjøre departementet oppmerksom på dette. Det gjorde de ved å anføre denne regelen som en del av problemet med dagens uttaksordning, i høringsuttalelsen.

TRR-2011-2054 er et eksempel på en av vanskelighetene aktivitetskravet kan føre med seg. Saken dreide seg om avslag på søknad om foreldrepenger for far da mor ikke oppfylte aktivitetskravet i § 14-13. Mor deltok for øvrig på norsk –og samfunnsfagskurs, men det ble ikke regnet som offentlig godkjent utdanning. Anken ble stadfestet med den begrunnelse at det er lovgivers oppgave å endre regelen dersom de ønsker at denne type utdanning skal oppfylle vilkåret.

3.1.2 Meld. St. 6 (2010-2011)

I denne stortingsmeldingen kom det frem at regjeringen vurderte lønn under fars omsorgspermisjon. Som nevnt ovenfor er dette ikke tilfelle da vurderingen ikke ble tatt videre.

3.2 Den nåværende regjeringens forslag til forenklinger

3.2.1 Utvidet unntaksordning

BLD har kommet med høringsnotatet: *Forslag til ny utvidet unntaksordning for fedrekvoten og mødrekvoten i foreldrepengeordningen, 30.6.2014*. Her foreslår departementet at det burde bli enklere for foreldre å overføre de forbeholdte kvotene til hverandre. Gjeldende rett sier at kvotene ikke kan overføres, dette er hovedregelen jf. § 14-12 første ledd. Det finnes et snevert unntak i § 11-12 siste ledd, og det kommer jeg tilbake til. Forenklingen er en del av Solberg-regjeringens ønske om mer valgfrihet og fleksibilitet for foreldrene. De begrunner forslaget med at det skal bli lettere for familier å ta ut hele foreldrepermisjonen.¹¹³ I utgangspunktet ønsket de å fjerne hele fedrekvoten, men fikk ikke gjennomslag. Regjeringens samarbeidspartnere Venstre og Kristelig Folkeparti var imot. Om disse forslagene bunner i økonomiske hensyn er uklart, men får dette forslaget går dette forslaget igjennom, vil flere mødre overta fars kvote. Spesielt der fedrene tjener over 6G.

Høyre og Fremskrittspartiet brukte også dette forslaget som et støtteargument til reduseringen av mors og fars kvoter fra 14 til 10 uker, jf. Innst. 14 S. (2013-2014). Som nevnt ovenfor skulle dette være en måte å gi alle foreldre økt fleksibilitet, også for de foreldre som ikke klarer å ta ut kvoten sin. Dette forslaget skulle dermed gi nødvendig fleksibilitet, så foreldre ikke mistet stønadstid.

¹¹³ Regjeringen.no, 2014: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/aktuelt/nyheter/2014/Enklere-a-ta-ut-mer-av-foreldrepermisjonen-.html?id=764878>

I prinsippet skal ikke alle uten videre kunne overføre kvoten. Visse vilkår må være oppfylt i tillegg til de som allerede finnes.¹¹⁴

- Dersom mor har en arbeidssituasjon som ikke er forenelig med amming, eller dersom kvotemottakeren er arbeidsledig.
- Hvis den som skal ta ut foreldrepenger er selvstendig næringsdrivende eller liknende.
- Dersom forelderen som skal ta ut foreldrepenger var arbeidsledig, men får arbeid.
- Ved sammenhengende opphold i utlandet på minst tre måneder.
- Dersom forelderen avtjener straff eller er varetektsfengslet.

Departementet har lagt frem to modeller på hvordan dette skal håndteres. Den ene er en tillitsløsning som statsråd Horne står inne for. Løsningen går ut på at stønadsmottaker kan oppgi om vilkårene er oppfylt ved avkrysning på en egenerklæring til NAV. NAV må stole på foreldrene. Den andre løsningen er en ordning der NAV vil ta stikkprøver for å overvåke om folk holder seg innenfor regelverket.¹¹⁵

Departementet mener at unntaksordningen kommer til å bli dyrere enn dagens ordning. Grunnlaget for utsagnet er at ca. 90 prosent av alle fedre går ut i permisjon.¹¹⁶ Hvis denne forenklingen blir en realitet, vil mest sannsynlig flere kunne benytte seg av foreldrepengeordningen.

De eksisterende vilkår for overdragelse gjelder kun ved sykdom hos en av foreldrene, se §14-12(3). Ligger det andre hensyn til grunn for å overføre kvoten til den andre forelderen, vil kvoten gå tapt dersom far eller mor ikke selv kan ta den ut. Hadde høringsnotatet fått gjennomslag på Stortinget ville dette endret seg. Forenklingen ville ha kommet foreldre i slike situasjoner til gode.

Høringsfristen for dette var 15.10.2014, og 25 av 29 høringsinstanser var svært kritiske til høringsnotatet. Grunnlaget for kritikken var gjennomgående forankret i likestillingshensyn med fokus på at forslaget kan føre til en uthuling av fedrekvoten.

3.2.1.1 Høringsuttalelsene

Arbeidstakerorganisasjonen Akademikerne var blant flertallet som var imot forslaget. Organisasjonen uttrykte i sin høringsuttalelse at ”forslaget fra departementet innebærer en ytterligere

¹¹⁴ Dette er en forkortet liste, hele forslaget finnes i høringsnotatets kap. 2, se link nedenfor i note 102.

¹¹⁵ Regjeringen.no, 25.9.14: <http://www.regjeringen.no/pages/38748295/Hoeringsnotat.pdf>

¹¹⁶ Regjeringen.no, 25.9.14, se link ovenfor.

uthuling av fedrekvoten i praksis, og vil redusere likestillingen”¹¹⁷. Videre ble det anført at de var kritiske til alle punkter, med unntak av de tilfeller der en av foreldrene gjennomfører straff eller er varetektsfengslet. Ellers ville de beholde dagens unntak om sykdom eller skade.

NHO(Næringslivets hovedorganisasjon) var negative i sin uttalelse til regjeringens forslag, og presiserte at forslaget om en utvidet unntaksordning ville uthule fedrekvoteordningen, og svekke kvinners stilling i arbeidslivet.¹¹⁸

Reform – ressurscenteret for menn uttalte at de ”finner det ytterligere uforståelig og nærmest absurd at regjeringen velger å ramme nettopp fedrekvoten, som er det eneste likestillingspolitiske virkemiddel av betydning som bare er rettet mot menn.”¹¹⁹

Sammenliknet med de andre høringsinstansene var Arbeids- og velferdsdirektoratet i stor grad positive til forslaget om at det skulle bli lettere for familier å ta ut hele foreldrepermisjonen. I oppsummeringen uttaler likevel NAV at forenklingene hadde vært lettere å gjennomføre dersom de kom samtidig med det planlagte nye IKT-systemet for foreldrepenger. NAV legger nå opp til å etablere en ny plattform for foreldrepenger som ifølge høringsuttalelsen vil gi gode muligheter for å kombinere de politiske ønsker om forenkling og forbedringer, med gode gevinster for brukerne, arbeidsgiverne og for NAV. Dette vil gå ut på en ny selvbetjenings- og vedtaksløsning.¹²⁰ Informasjon om når ordningen skal gjennomføres uteble fra høringsuttalelsen.

NAV-sjefen Joachim Lystad, var dessuten ute i media i forbindelse med høringen. Han ga både stikkprøve- og tillitsordningen kross kritikk. Han mente at gjennomføringen av unntaksordningen, med dagens system, vil bli svært belastende for NAV.¹²¹

Norges kvinne- og familieforbund var i hovedsak svært positive til forslaget. Av 29 høringsinstanser var dette forbundet en av tre med denne oppfatningen.¹²²

¹¹⁷ Regjeringen.no, 7.11.2014: <http://www.regjeringen.no/pages/38748294/Akademikerne.pdf>

¹¹⁸ Regjeringen.no, 7.11.2014: <http://www.regjeringen.no/pages/38748294/NHO.pdf>

¹¹⁹ Regjeringen.no, 7.11.2014: <http://www.regjeringen.no/pages/38748294/reform.pdf>

¹²⁰ Regjeringen.no,7.11.2014: http://www.regjeringen.no/pages/38748294/Arbeids- og_velferdsdirektoratet.pdf

¹²¹ Riise, Kari Vartdal (2014)

¹²² Regjeringen.no,7.11.2014: <http://www.regjeringen.no/pages/38748294/Norgeskvinneogfamilieforbund.pdf>

3.2.2 Regjeringen Solbergs forenkling for studenter

Det fødes i dag færre barn nå enn før, og Regjeringen Solberg er bekymret for utviklingen.¹²³ Fruktbarheten i Norge har sunket fra 2009. I følge statistikken er kvinner mellom 30 og 40 år de mest fruktbare.¹²⁴ Biologisk sett er kvinner i 20-årene best egnet for reproduksjon.¹²⁵

Regjeringen har kommet med et mulig bidrag til problemet ved å gjøre det litt enklere for studenter som skal føde. De har gjort det mulig for studenter å utsette eksamen hvis den ligger innenfor tre uker før termin, eller seks uker etter fødsel. Denne regelen kom inn i Lov om universiteter og høyskoler (universitets- og høyskoleloven) §4-5(1)3 setning, og trådte i kraft 1. august 2014. Samtidig utvidet regjeringen foreldrestipendet for studenter med fem uker. Det vil si at de tidligere 44 stønadsukene nå er 49.^{126 127}

3.3 Hvordan fungerer uttaket i Sverige?

I Sverige har de i utgangspunktet en todelt løsning, men den fungerer stort sett på samme måte som tredelingsmodellen vi bruker. Stønadsperioden er delt slik at mor og far får 50 prosent hver, men kun to måneder er øremerket hver av foreldrene. Resten kan de fritt overføre seg imellom. Totalt er perioden på 13 måneder(390 dager), og i tillegg kan det tas ut tre måneder(90 dager) på minstenivå som tilsvarer 180 svenske kroner per dag.¹²⁸ De obligatoriske to månedene(60 dager) må tas ut på høyeste nivå som tilsvarer sykepengegrunnet i Sverige.

3.3.1 Selvbetjening

”Mina sidor” er en nettbasert løsning som minner om en nettbank. På disse sidene kan foreldrene fortløpende legge til og trekke fra permisjonsdager, samtidig som disse dagene kan overføres mellom foreldrene med unntak av to måneder med høyt stønadsnivå. Overførte dager kan når som helst også trekkes tilbake dersom de ikke allerede er tatt ut.¹²⁹

Hovedvilkåret for uttak er at stønadsdagene må registreres senest samme dag som de tas ut. Bli ikke dagene registrert innen fristen vil de gå tapt.¹³⁰

¹²³ Eriksen, Maren(2014)

¹²⁴ SSB.no, 25.9.2014

¹²⁵ Forskning.no,20.11.14:<http://forskning.no/menneskekroppen-overvekt-royking-samfunnsmedisin-sykepleievitenskap/2014/04/overvurderer-evne-til-fa>

¹²⁶ Eriksen, Maren(2014)

¹²⁷ Lanekassen.no,http://www.lanekassen.no/nb-NO/Stipend-og-lan/Hoyere-utdanning/Fodsels_barn/Foeldrestipend/Permisjon-fra-utdanningen/ , 25.9.2014

¹²⁸ Prop. 64 L (2011-2012) kapittel 4

¹²⁹ Försäkringskassan.se, *Föräldrapenning*. 2014

¹³⁰ Försäkringskassan. Faktabrev, *Föräldrapenning*. 2014

”Föräldrapenning” som foreldrepengene blir kalt i Sverige, kan via nettløsningen registreres fortløpende ettersom foreldrene tar ut dager, eller de kan velge å registrere hele perioden. Velger de å registrere hele permisjonsperioden med en gang, kan denne enkelt endres ved å avregistrere dagene på ”mina sidor”.

Registreringen gjennomføres ved bruk av en nettkalender på ”mina sidor”. Ved å klikke på de dagene man ønsker permisjon, får man opp et skjema der man huker av for hvordan man ønsker å ta ut dagene.¹³¹

3.3.2 Hvordan kan stønaden tas ut?

Den absolutte fristen for uttak av ”förelärdrapenning” er dagen barnet fyller 12 år. Foreldrene kan velge å ta ut full eller delvis stønad, som tilsvarer sammenhengende eller gradert uttak i Norge. I og med at det har blitt så enkelt for foreldre å ta ut delvis stønad, er det fåtallet som velger sammenhengende uttak i Sverige.

Stønadsdagene kan tas ut med fem ulike satser. Enten som full dag med 100 prosent, eller med henholdsvis 75, 50, 25 eller 12,5 prosent förelärdrapenning den aktuelle dagen. Satsene er konstante.

Foreldrene kan også ta ut förelärdrapenning i helgene. Utgangspunktet for uttak i helgene er at stønaden blir tatt ut på minste nivå. Det finnes ingen tilsvarende muligheter i den norske ordningen.

Etter barnet har fylt fire år er det kun mulighet for uttak av 96 dager med støtte. Alt overskytende som ikke er tatt ut vil bortfalle.¹³²

3.3.2.1 ”Dubbel dager”

Foreldrene kan også ta ut förelärdrapenning med inntil 200 prosent, hvis mor og far vil være hjemme med barnet samtidig. Det kalles ”dubla dager”. Til forskjell fra de norske unntaksreglene om 150 prosent samtidig uttak ved den ene forelderens kvoteuttak, kan foreldrene etter den svenske ordningen ta ut ”dubla dager” når de selv ønsker. Det kan imidlertid bare tas ut 30 slike dager, og for hver ”dubbel dag” telles det to stønadsdager. Foreldrene velger selv når de vil ta ut dagene. De kan også dele opp dagene slik at en av foreldrene tar ut på laveste nivå, mens den andre tar ut på sykepenge nivå. Dersom en av foreldrene skal ta ut stønaden på minste nivå må det allikevel ha blitt tatt ut 180 stønadsdager¹³³, se punkt 3.3 ovenfor. Samti-

¹³¹ Försäkringskassan.se, *Förelärdrapenning*, 2014

¹³² Försäkringskassan. Faktabrev, *Förelärdrapenning*, 2014

¹³³ Försäkringskassan.se, *Förelärdrar*, 2014

dig har de ikke anledning til å regulere prosentsatsen slik man kan i det norske foreldrepenge-systemet, se punkt 2.3.2.2.1 ovenfor.

3.3.2.2 "Jämställdhetsbonus" – likestillingsbonus

Etter at den av foreldrene med minst uttak av föräldrapenning har tatt ut sine obligatoriske 30 dager, mottar hver av foreldrene 50 svenske kroner hver for alle stønadsdager den forelderen med det minste uttaket tar ut. De øvrige vilkårene for likestillingsbonusen er at mor og far har felles foreldreansvar og at det blir tatt ut stønadsdager med grunnlag tilsvarende sykepengene. Det gis heller ikke likestillingsbonus for "dubbeldagar"¹³⁴.

3.3.3 Omsorgspermisjon

Av Forsäkringskassan kan foreldrene også få "tilfällig föräldrapenning". Det tilsvarer den norske omsorgspermisjonen, og er på 10 dager. Forskjellen er at de som mottar "tilfällig föräldrapenning" får erstattet tapt inntekt med 80 prosent av lønnen. Samtidig kan denne permisjonen graderes med 25-, 50- eller 75 prosent av vanlig arbeidstid. Den kan også tas ut i 20 halve dager, eller den kan deles opp i 1/8 dager som tilsvarer 12,5 prosent permisjon hver dag. Hovedvilkåret for uttak av "tilfällig föräldrapenning" er at den tas ut innen 60 dager etter hjemkomsten fra sykehuset etter fødsel¹³⁵.

3.4 Oppsummering

NAV er klar over den gode løsningen den svenske försäkringskassan har fått til. De sier også at ulikheten mellom regelsettene kan føre til at den samme løsningen kan bli problematisk i Norge. Samtidig er NAV i gang med å utvikle nye nettbaserte ordninger for uttaksprosessen av folketrygdens stønader. De har allerede utviklet en bedre ordning for alderpensjon- og dagpengeordningen, og sier at den neste ordningen som står for tur er foreldrepengene.¹³⁶ Se punkt 3.2.1.1. Det er ikke klart når dette skal stå ferdig, men i følge media "kan" systemet for foreldrepenge være på plass i 2017.¹³⁷

Uavhengig av den svenske ordningen er behovet for endring stort. NAV sier at dagens uttaksordning er ressurskrevende og byr på mange problemer. Spesielt når det kommer til innhenting og verifisering av informasjon fra de ulike aktørene i søknadsprosessen. De presiserer at dette fører til forsinkelser i vedtaksprosessen, og at dette kunne vært mindre tyngende dersom informasjonen kunne innhentes elektronisk.¹³⁸

¹³⁴ Försäkringskassan.se, *Föräldrar*, 2014

¹³⁵ Försäkringskassan.se, *Föräldrar*, 2014

¹³⁶ E-postkorrespondanse med NAV-presse, 8.10.2014

¹³⁷ Grand, Arne (2014)

¹³⁸ E-postkorrespondanse med NAV-presse, 8.10.2014

4 Avsluttende bemerkninger

I 2013 fikk NAV så mange som 370 592¹³⁹ henvendelser angående foreldrepenger, og en stor del dreide seg om problematikken rundt søkeprosessen. Status for utbetaling av stønad var imidlertid det det ble stilt flest spørsmål om. Dette var kun henvendelser til foreldrepengetelefonen. Antall henvendelser direkte til NAV lokalt og til facebooksidene for foreldrepenger, er ikke med i dette tallet.

4.1 Veiledningsplikten

Det stilles til enhver tid krav til NAVs veiledningsplikt ovenfor alle som har spørsmål om foreldrepenger. Samtidig som reglene stadig endres, og dermed blir mer omfattende og kompliserte, vil det også bli stilt høyere krav til veiledningen. Som igjen fører til at plikten vil bli mer utfordrende å oppfylle, da behovet for veiledning blir større.

For å kunne takle utfordringene rundt den økende etterspørselen etter veiledning, har NAV i tillegg til foreldrepengetelefonen, opprettet en egen gruppe på facebook som heter NAV foreldrepenger. På denne nettsiden kan man stille spørsmål vedrørende stønadsordningen. Ettersom foreldrepenger befinner seg i et krevende politisk landskap, med stadig nye endringer, er dette en effektiv måte å fornye seg på. Og for å holde foreldrene oppdatert.

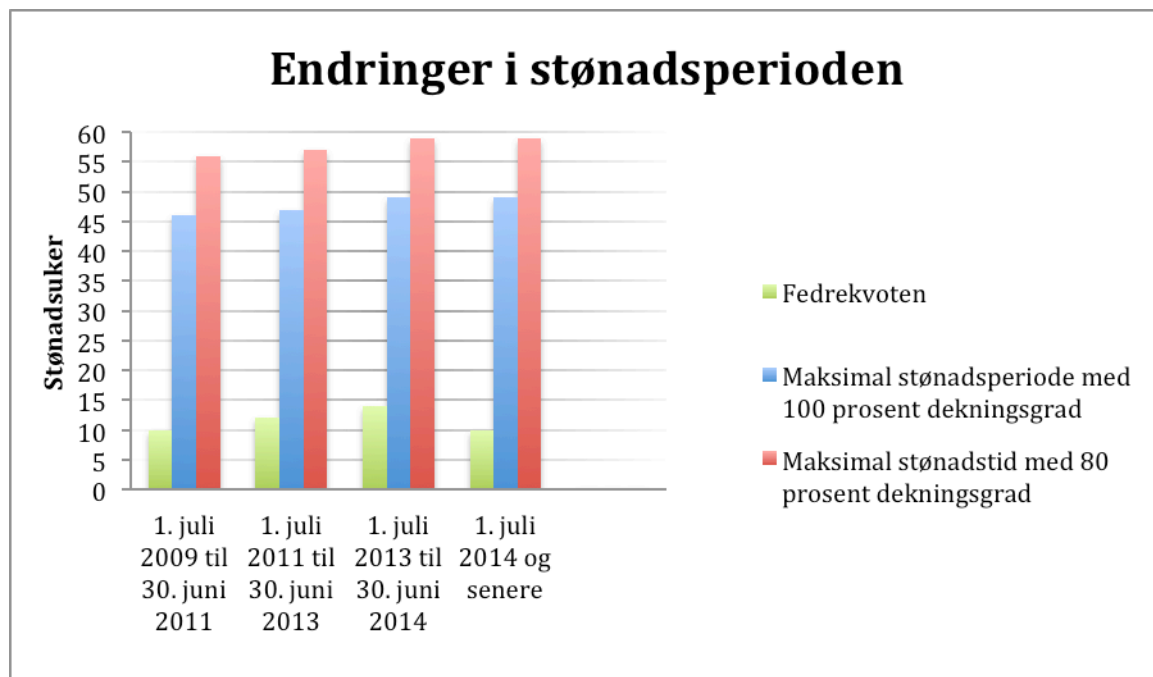
4.2 Stadige endringer

Som det går frem av oppgaven, er det stor variasjon i foreldrepengesystemet. Endringene med politisk preg har allikevel vært mindre, men de har vært hyppige. Man kan stille spørsmål om bruken av foreldrepengene som symbolpolitikk, er i strid med formålet bak en rettighetslov. Reglene skal i utgangspunktet sørge for økonomisk trygghet, slik at en av foreldrene kan være hjemme med barnet den første tiden. Er det da god bruk av foreldrenes tid, når de for hvert barn må sette seg inn i nye regler. Gjeldende rett er ikke bare omfattende, den er også vanskelig tilgjengelig.

Et annet spørsmål som kan stilles, er om det kan forventes at foreldre klarer å holde seg oppdatert når foreldrepengeordningen krever at man henter informasjon også utenfor lovens rammer. Grunnlaget for NAVs alminnelige veiledningsplikt jf. forvaltningsloven § 11, er å gi de som søker støtte, den nødvendige informasjon de trenger. De nye retningslinjene for fedrekvoten er et resultat av at NAV ikke har opprettholdt sin alminnelige veiledningsplikt. Likevel er også disse lite tilgjengelige, da de ikke ligger ute på NAV sin hjemmeside eller noe annet sted som er lett tilgjengelig for foreldre.

¹³⁹ E-postkorrespondanse med NAV-presse, 8.10.2014

Et område som er under stadig endring, er fedrekvoten. Som tidligere nevnt er denne lik for begge dekningsgradene. Det har vært en realitet siden innføringen. Nedenfor har jeg illustrert endringene i den totale stønadsperioden og fedrekvoten, de siste fem årene.

4.3 Hvorfor har forenklingene uteblitt?

I motsetning til å innføre store utslagsgivende endringer og lage nye regler for å forenkle systemet, har det så langt vært uproblematisk for sittende regjeringer å endre og justere allerede eksisterende regler. Derfor har slike forenklinger uteblitt. Generelt sett er det vanskelig å gjennomføre nye regler på områder som i hovedsak er styrt av politikk. De to forslagene ovenfor er eksempler på dette.

Et spørsmål som kan stilles, er hvorfor den foreslåtte forenklingen til Regjeringen Stoltenberg ikke ble gjennomført. Ser man bort fra politikken rundt reglene, ville det vært økonomisk mer lønnsomt for forvaltningen med enklere regler. Et komplisert regelverk er kostbart. Reglene vil i disse tilfellene også medføre en omfattende saksbehandling. En slik prosess er ikke bare kostbar og tyngende for forvaltningen, den blir også belastende for vedkommende som skal utlede rettigheter fra regelen.

Tungvinte og omstendelige regler og søknadsordninger, kan også skade NAV sitt omdømme. Media er som regel raskt ute med å kritisere dersom noe er urettferdig eller galt med NAV

sine vedtak og søknadsordninger. Den siste tiden har det vært mye fokus på foreldre som mister rettigheter, all den stund de er eller nylig har vært studenter.¹⁴⁰ Som sagt ovenfor er det planlagt et nytt IKT-system for foreldrepengene. Dette systemet kan være en medvirkende faktor som fører til at forenklingene foreløpig uteblir, jf. kommentaren til NAV Forvaltning om Regjeringen Solbergs høringsnotat i punkt. 3.2.1.1.

Med tiden har det kommet små forenklinger samtidig som reglene har fått et mer komplisert innhold, se kapittel 2. De store forenklingene har derimot uteblitt, selv om uttaket ville blitt enklere å forholde seg til. Regjeringene har, med unntak av den regjerende, prioritert heller å endre reglene av arbeids- og likestillingshensyn, enn forenklingshensyn. Disse hyppige endringene har bidratt til å skape tvil og forvirring rundt hva som er gjeldende rett, og spesielt der mesteparten av regelen består av henvisninger til andre regler, se for eksempel ftrl. § 14-16.

4.3.1 Et lite blikk på hensynet til likestilling

Mange av endringene i foreldrepengordningen har, som sagt, likestilling mellom kvinner og menn som hoved- eller delmål. Spesielt når det kommer til kvoteinndelingen. For mødrenes del har det vært fokus på likestilling i arbeidslivet, mens for fedrene har målet vært å få de til å være mer hjemme.

Resultatet av fedrekvoten så langt, har vært at den sakte men sikkert har fått kvinnene raskere ut i arbeidslivet etter fødsel, og at fedrene blir lenger hjemme i permisjon. Slik har ordningen fungert de siste årene. Likevel har, som tidligere nevnt, den nye Solberg-regjeringen tatt en helomvending og satt ned mødre- og fedrekvoten. Flertallet bak forslaget påstod ved endringen, at likestillingstiltak i arbeidslivet kunne fremmes med andre virkemidler enn ved tvang¹⁴¹. Man kan derfor stille spørsmålet, om vi trenger litt ”kjærlig tvang”¹⁴² for å etter hvert få en reell likestilling. Så langt synes det å ha fungert.

Professor Holter fra UiO mener at tvang er et feil ord å bruke. Ingen fedre blir tvunget til å ta ut fedrekvoten. Og at nedsettelsen, samt den eventuelle uthulingen, er en reversering i utviklingen og har en bremseeffekt på likestillingen. Han sier også at den norske fedrekvoteordningen er en suksesshistorie under nedbygging.¹⁴³

¹⁴⁰ Se for eksempel:

Huso, Anne, Bergensavisen, *Får ikke tatt pappaperm*, 1.7.2014

Rogalands Avis, *Føler seg diskriminert av NAV*. Side 5, Seksjon: 1,A. 25.7.2014

Huseby, Vilde Blix, *Vårt Land*, *Stod i et grusomt dilemma*. Side 4-5, seksjon 3, Samf/verd. 1.7.2014

¹⁴¹ Innst 14 S. (2013-2014)

¹⁴² Hompland, Andreas(2003)

¹⁴³ Holter, Øystein Gullvåg(2014)

Det blir spennende å se om Regjeringen velger å ta nok et steg bort fra likestillingen. Ved å fremme lovforslag om en utvidet unntaksordning, og til tross for all kritikken fra høringsinstansene med likestilling som hovedargument. Likevel har foreldrepengeordningen behov for forenklinger. Forslaget vil bidra til å gjøre det enklere for mange foreldre, og det vil heller ikke ha noen direkte konsekvens for foreldre det ikke gjelder. Det er med andre ord kun likestillingshensynet som vil svekkes. Regjeringen Solberg har, som vi vet, en avtale med Venstre og Kristelig folkeparti. Blir proposisjonen fremmet, så vil den bli vedtatt.

4.4 Konklusjon

I avhandlingen har jeg fremstilt reglene med vekt på komplikasjoner som kan oppstå i uttaksprosessen. Poenget er at reglene om uttak i kapittel 14 ser oversiktlige ut på overflaten, men når man begynner å utøve rettigheter av dem, er de ikke like greie å forholde seg til. Min oppfatning er at mye kommer til å falle på plass på uttakssiden når det nye IKT systemet til NAV kommer på plass. Da vil søknadsprosessen bli nettbasert, og forenklingene vil være lettere å gjennomføre. Frem til det skjer, og så lenge nye forenklingsforslag ikke blir fremmet, vil behovet for forenklinger være et faktum.

Litteraturliste

- (Aftenposten) Eriksen, Maren, *Ønsker at kvinner skal få barn i studietiden*. I: Aftenposten, 10.4.2014
- Tjernshaugen, Karen. *Nå skal mor få overta fars permisjon*. I: Aftenposten, 26.6.2014
- (Aftenbladet) Wigestrands, Heidi Hjorteland. *NAV har ingenting i mot å gjøre det enkelt*. I: Aftenbladet, 03.10.2011
- (Bergensavisen) Huso, Anne og Kirkebø, Eline, *Får ikke tatt pappaperm*. I: Bergensavisen, s. 4-5. 31.7.2014
- (BLD) Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 30.6.2014
Høringsnotat: *Forslag til ny utvidet unntaksordning for fedrekvoten og mødrekvoten i foreldrepengordningen*
- (Dagbladet) Holter, Øystein Gullvåg. *Fedrekvote i Warszawa*, I: Dagbladet; Meninger, 29.10.2014
- Hompland, Andreas. Hompland kommenterer: *Kjærlig tvang til barnepass*, I: Dagbladet; Nyheter, 19.2.2003
- (Dagens Næringsliv) Grand, Arne og Ravn, Linn Karen. *NAV ligger langt etter planen*. I: Dagens Næringsliv, Side 6-7 , Seksjon: Nyheter , del: 1. 1.11.2014
- Riise, Kari Vartdal. *NAV hardt ut mot Hornes pappaperm*. I: Dagens Næringsliv, side 8, seksjon: Nyheter, del 1. 18.11.2014
- (Försäkringskassan) Försäkringskassan.se Faktabrev, *Föräldrapenning*, 2014
https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/76573377-cea7-4eda-8e7d-f93bb6f62d0a/ff_4070_foraldrapenning.pdf?MOD=AJPERES
Sitat: 27.10.2014
- Försäkringskassan.se. *Förälder*. 2014
URL:

<http://www.forsakringskassan.se/privatpers/foralder>

Sitat: 27.10.2014

(Kjønstad)

Kjønstad, Asbjørn. *Innføring i trygderett*. 4. Utgave. Oslo 2009

Kjønstad, Asbjørn og Syse, Aslak. *Velferdsrett I*. 5. utgave. Oslo 2012

Kjønstad, Asbjørn og Syse, Aslak. *Velferdsrett II*. 4. utgave. Oslo 2012

(NAV)

NAV forvaltning trygd/familie, *Internopplæring foreldrepenger*, 2014

NAV.no. *Fleksibelt uttak*. 2014

URL:

<https://www.nav.no/no/Person/Familie/Venter+du+barn/Fleksibelt+uttak.1036.cms>

Sitat: 25.9.2014

NAV.no. *Saksbehandlingstider i NAV*. 2014

URL:

<https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Kontakt+NAV/Utbetalinger/Nyttig+a+vite/Saksbehandlingstider+i+NAV.369524.cms>

Sitat: 26.9.2014

NAV.no. *Foreldrepenger*. 2014

URL:

<https://www.nav.no/no/Person/Familie/Venter+du+barn/Foreldrepenger.347653.cms>

Sitat: 8.9.2014

NAV.no. *Spesielt om foreldrepenger til far*. 2014

URL:

<https://www.nav.no/no/Person/Familie/Venter+du+barn/Spesielt+om+foreldrepenger+til+far.347656.cms>

Sitat: 10.9.2014

Regjeringen.no. *Enklere å ta ut mer av foreldrepermisjonen*. 2014

URL:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/aktuelt/nyheter/2014/Enklere-ata-ut-mer-av-foreldrepermisjonen-.html?id=764878>

Sitat: 25.9.2014

(Regjeringen.no) Regjeringen.no. *Regulering av grunnbeløpet og pensjonene fra 1.mai 2014*
URL:
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/asd/pressesenter/pressemeldinger/2014/Regulering-av-grunnbeløpet-og-pensjonene-fra-1-mai-2014.html?id=760095>

Sitat: 11.9.2014

(Rettsdata.no) Rettsdata.no, 2014. Norsk lovkommentar, Folketrygdloven
<http://abo.reettsdata.no/browse.aspx?sDest=gL19970228z2D19z2EK14#gL19970228z2D19z2EzA714z2D10>

Sitat: 8.9.2014

(SSB.no) SSB.no, 2014. *Fødte, 2013*
URL:
<http://ssb.no/befolkning/statistikker/fodte/aar/2014-04-08#content>

Sitat: 25.9.2014

(Syse) Syse, Aslak. *Nye koster – Ny politikk*. I: Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernsrettslige spørsmål. 2014 – 1

Lovregister:

1966 Lov om anke til trygderetten(trygderettsloven) av 16. desember 1966 nr. 9

1967 Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) av 10. februar 1967

1988 Lov om ferie(ferieloven) av 29.april 1988 nr. 21

1997 Folketrygdloven av 28. februar 1997 nr. 19

2003 Lov om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere (introduksjonsloven) av 4. juli 2003 nr. 80

2005 Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven) av 17. Juni 2005 nr.62

2009 Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen(Lov om

Forarbeider:

- Ot.prp. nr 7 (1993-1994) *Om lov om endringer i lov 17. juni 1966 nr. 12 om folketrygd*
- Ot.prp. nr. 107(1992-1993) *Om lov om endringer i lov 17. juni 1966 nr. 12 om folketrygd, lov 4. februar 1977 nr. 4 om arbeidervern og arbeidsmiljø m.v. og i visse andre lover (tidskonto)*
- Ot.prp. nr.104 (2004-2005) *Om lov om endringer i folketrygdloven og enkelte andre lover (endringer i regelverket for ytelser ved svangerskap, fødsel og adopsjon)*
- Prop. 64 L (2011–2012) *Endringer i folketrygdloven (tredeling av foreldrepengeperioden)*
- Prop. 79 L (2012-2013) *Endringer i folketrygdlova (utviding av stønadperioden for foreldrepenge mv.)*
- Prop. 184 L(2012-2013) *Endringer i folketrygdloven(forenklinger i foreldrepengeordningen)*
- Prop. 40 L (2013-2014) *Endringer i folketrygdloven(reduksjon av mødrekvoten og fedrekvoten)*
- Ot.prp.nr.104(2004-2005) *Om lov om endringer i folketrygdloven og enkelte andre lover(endringer i regelverk for ytelser ved svangerskap, fødsel og adopsjon)*

Stortingsdokumenter

- Meld. St. 6 (2010-2011) *Likestilling for likelønn*
- Innst. 14 S. (2013-2014) *Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om bevilgninger på statsbudsjettet for 2014, kapitler under Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Kulturdepartementet og Kunnskapsdepartementet (rammeområde 2 og 3)*

Praksis:

Rt. 1995 s. 54
Rt. 2000 s. 220
Rt. 2000 s. 1028

TRR-2008-2653
TRR-2009-1476
TRR-2010-1072
TRR-2011-377
TRR-2011-708
TRR-2011-1555
TRR-2011-1589
TRR-2011-2054
TRR-2012-1569
TRR-2012-2084
TRR-2013-393
TRR-2013-1570
TRR-2013-2785
TRR-2014-158

Rundskriv:

NAV Rundskriv av 18. Desember 2006:

§ 14-1 Formål

§14-9 Stønadsperioden for foreldrepenger

§ 14-10 Generelle bestemmelser om uttak av foreldrepenger

§ 14-11 Utsettelse av uttak av foreldrepenger

§ 14-12 Uttak av kvotene

§ 14-13 Generelle vilkår for farens uttak av foreldrepenger

§ 14-14 Særlige regler der bare faren har opptjent rett til foreldrepenger

§ 14-15 Uttak når moren eller faren er alene om omsorgen for barnet

§ 14-16 Gradert uttak av foreldrepenger.

Forordning:

EF forordning 883/2004, *Trygdeforordningen*

Annet:

E-postkorrespondanse med seniorrådgiver Berg ved kommunikasjonsstaben i NAV (NAV-presse), 8.10.2014

Vedlegg:

Vedlegg 1: *Ny behandling av saker der far ikke har fått eget informasjonsbrev og har fått avslag på søknad om fedrekvote fordi han har søkt for sent.*

Vedlegg 2: *Retningslinjer for behandling av saker om fedrekvote der far har mottatt eget informasjonsbrev.*

